БОНДАРЕНКО В.В., ДАНИСКО О.В., КОРНОСЕНКО О.К.

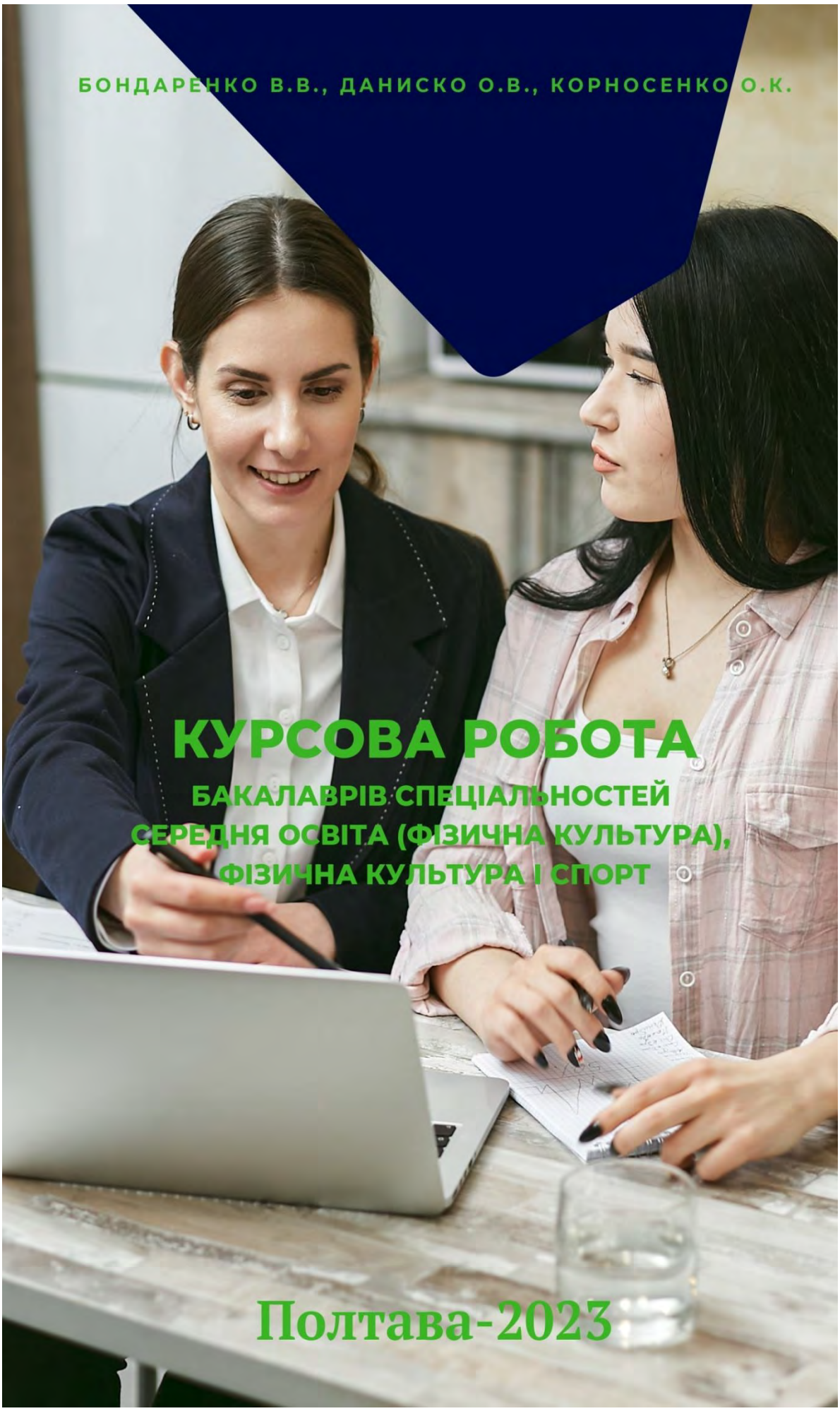

КУРСОВА РОБОТА

БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА), ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

Полтава-2023

УДК 378.091.27:001.89]:796(072.8)

Б 81

Курсова робота бакалаврів спеціальностей 014.11 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт: навч.-метод. посіб. для студ. / В. В. Бондаренко., О. В. Даниско, О. К. Корносенко. Полтава: 2023. 77 с.

У посібнику висвітлено загальнотеоретичні основи дослідження у фізичній культурі, розкрито зміст етапів виконання курсової роботи, вимоги до оформлення її тексту та підготовки до захисту. Розглянуто методи педагогічних досліджень у фізичному вихованні і спорті.

Рецензенти:

Мокляк В.М. - доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;

Савченко В.І - директорка Білицького ліцею № 1 Білицької селищної ради Полтавської області;

Рекомендовано вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол № 01 від 31 серпня 2023р)

© Бондаренко В. В., Даниско О. В.,
Корносенко О. К, 2023
© ПНПУ імені В. Г. Короленка,2023

ВСТУП

Курсова робота є обов'язковим компонентом освітньої програми кожної спеціальності, однією із видів самостійного навчально-наукового дослідження, що має на меті поглибити, розширити і закріпити теоретичні знання із певної або декількох навчальних дисциплін; здатність застосовувати отриманні знання при вирішенні практичних завдань; сформувати вміння збирати, аналізувати, систематизувати та узагальнювати наукову і навчально-методичну літературу та джерела; виробити навички базової дослідницької та самостійної роботи; розвиток наукового мислення і творчих здібностей здобувачів вищої освіти.

Успішне проведення дослідження та захист курсової роботи залежить від багатьох чинників, поміж яких найважливішим є чітка уява про основні вимоги, що ставляться до її підготовки на усіх етапах, насамперед, до наукового рівня роботи, її змісту, структури, форми викладу матеріалу, а також їх оформлення.

У процесі їх підготовки під керівництвом наукових керівників здобувачі виявляють рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки, опановують наукові методи та набувають уміння проводити дослідження, обґрунтовувати досліджувану проблему з позицій педагогіки, психології, фізіології, гігієни, теорії і методики фізичного виховання та спортивної підготовки.

Методичні рекомендації щодо організації, виконання та захисту курсової роботи здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 014.11 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт ґрунтуються на чинних нормативно-правових актах Міністерства освіти і науки України та локальних нормативних документах Університету:

– Законі України «Про вищу освіту»;

– Кодексі академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

– «Положенні про організацію освітнього процесу у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка»;

– «Положенні про запобігання та виявлення академічного плагіату у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка»;

– Методичних рекомендаціях щодо організації, виконання та захисту курсової роботи у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка.

1 КУРСОВА РОБОТА ЯК КОМПОНЕНТ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Спрямованість дослідницької діяльності

Однією з важливих засад підготовки фахівців нової генерації є формування у них навичок проведення науково (навчально)-дослідницької діяльності. Для цього здобувачі вищої освіти повинні оволодіти методологією та методикою наукових досліджень, навчитися відбирати й аналізувати необхідну інформацію, формувати мету й завдання, розробляти теоретичні передумови, планувати й проводити експеримент, опрацьовувати результати вимірювань, порівнювати результати експерименту з теоретичними положеннями, формулювати висновки та відповідно оформлювати, презентувати та захищати результати своїх досліджень.

Успішне оволодіння навичками проведення досліджень допомагає здобувачам бакалаврського рівня підготовки порівняно легко включатися у професійну діяльність, переводити наукові знання у площину практичного використання. Для здобувачів першого рівня вищої освіти обов’язковим компонентом освітніх програм (ОП) «Середня освіта (Фізична культура)» і «Фізична культура і спорт», який формує дослідницькі навички є курсова робота.

Кожен учитель (тренер) у професійній діяльності повинен вирішувати безліч завдань з навчання, тренування, оздоровлення та організації

навчально-тренувального й виховного процесів і вирішення цих проблем вимагає від педагога:

– системного вивчення особливостей окремих учнів і колективу класу (групи ДЮСШ) в цілому;

– дослідження фізичного розвитку, фізичної підготовки, функціонального та психологічного стану дітей;

– спостереження і детального аналізу уроків (тренувальних занять);

– аналізу власної діяльності й досвіду роботи колег;

– пошуку і добору найбільш адекватних засобів, методів і форм навчання;

– апробації ефективності різних режимів рухової діяльності в конкретних умовах навчально-тренувальної роботи;

– визначення оптимальних параметрів фізичних і психічних навантажень для учнів (спортсменів) під час виконання різних за характером та інтенсивністю фізичних вправ;

– системної оцінки динаміки показників фізіологічних функцій, оперативних і кумулятивних ефектів, досягнутих внаслідок фізичних навантажень;

– раціонального планування уроків фізичної культури і спортивного тренування на основі інформації, одержаної при реалізації зазначених раніше вимог;

– забезпечення комфортних педагогічних умов вирішення завдань фізичного виховання або спортивного тренування.

Окреслені напрями діяльності спортивного педагога мають науковий характер і тому вимагають формування дослідницьких умінь, результативність яких і перевіряють під час виконання курсових робіт.

Курсові роботи можуть мати *теоретичний, експериментальний чи прикладний характер.*

Теоретичні курсові роботи – присвячені дослідженню теоретичних аспектів актуальних педагогічних (психологічний, медико-біологічних тощо)

проблем фізичного виховання дітей шкільного віку та спортсменів початкового та базового рівня підготовки.

Курсові роботи експериментального характеру виконують з метою пізнання (відкриття) певних властивостей об'єктів або систем та закономірностей, які їх пов'язують між собою. Для них характерним є *наявністю експериментальної частини*, у якій розглядають проблеми вдосконалення педагогічних основ організації навчально-виховного процесу на уроках фізичної культури, у позакласній та позашкільній роботі з фізичного виховання та спортивній підготовці. Завдання робіт такого виду полягає в уточненні, поглибленні, систематизації, узагальненні принципів, методів, засобів, форм навчання і виховання, а також у внесенні елементів новизни в теорію і практику фізичного виховання і спортивного тренування дітей початкових та базових груп підготовки.

При проведенні експерименту дослідник діє на об'єкт з допомогою спеціальних методів, інструментів або приладів і може планомірно змінювати умови, які необхідні для отримання результатів. Можливими об'єктами спостереження (дослідження) у фізичній культурі і спорті можуть стати:

– завдання навчання й виховання;

– засоби фізичного виховання, їх місце на занятті (наприклад комплекси фізичних вправ);

– методи навчання й виховання (наприклад: методи слова та показу, інтервальний метод тренування);

– поведінка учнів (спортсменів) і учителя (тренера, інструктора);

– характер та величина тренувального навантаження;

– деякі елементи техніки виконання рухів;

– тактичні дії;

– величини просторових пересувань спортсменів або приладів (довжина розбігу, дальність польоту метального снаряду);

– кількісна сторона процесу (число гребків плавця, число кроків бігуна) та інші.

Проведення експериментальних досліджень передбачає здійснення ряду пізнавальних операцій, зокрема:

– визначення цілей експерименту на основі існуючих теоретичних концепцій з урахуванням потреб практики та розвитку самої науки;

– теоретичне обґрунтування умов експерименту;

– розробка основних принципів та створення технічних засобів для проведення експерименту;

– спостереження, вимірювання та фіксація виявлених у ході експерименту властивостей, зв'язків, тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта;

– статистична обробка результатів експерименту.

Методологія експерименту включає такі основні етапи:

1) розробка програми експерименту;

2) вибір засобів для проведення експерименту;

3) проведення експерименту;

4) обробка та аналіз експериментальних даних.

Наявність навичок підготовки курсової роботи має велике значення для майбутніх учителів фізичної культури та тренерів з видів спорту, оскільки у більшості випадків їхня професійна діяльність потребує підвищення професійного рівня кваліфікації, роботи з науковою, методичною та навчальною літературою з теорії і методики фізичного виховання, спортивної підготовки та суміжних дисциплін, типовими програмно-нормативними документами, що регламентують діяльність у галузі.

Прикладні дослідження розв'язують окремі теоретичні і практичні завдання, пов'язані з методами навчання, виховання, змістом освіти, питаннями школознавства, підготовки учителів (тренерів). Предмет прикладних досліджень більш обмежений і спрямований на практичний результат.

1.2 Загальні принципи праці дослідника

Важливою запорукою результативності наукової творчості є її добра організація. Дотримання *загальних принципів наукової праці* зумовлює її ефективність.

Таблиця 1

Загальні принципи наукової праці

Творчий підхід	Прагнути до пояснення фактів, предметів, явищ, намагатися сказати щось нове в науці. Шляхом: власного досвіду; наслідування; мислення.
Мислення	Думати та обмірковувати постійно, концентрувати свою увагу на предметі дослідження.
Плановість	Допомагає запобігти невиправданим витратам часу і засобів, вирішувати наукові завдання у визначений термін.
Динамічність	Необхідно постійно контролювати виконання основних етапів роботи та її результати, коригувати як загальний план, так і окремі його частини.
Самоорганізація	Організація робочого місця; додержання дисципліни праці; послідовність у накопиченні знань; систематичність у дотриманні єдиної методики і технології при виконанні одноразової роботи.
Критичність і самокритичність	Сама природа науки як сфери людської діяльності, спрямованої на вироблення знань, зумовлює те, що рушійною її силою є конфлікт – боротьба наукових шкіл, світоглядів, суперечність між теорією і практикою, розвиток критики і самокритики, не сприйняття догматизму і сліпої віри в авторитети. Звідси кожному науковцю, особливо початківцю, слід виховувати в собі критичне ставлення до результатів своєї праці, до сприйняття чужих ідей і думок. Особливо велике значення має власна творчість. Доцільно передусім спробувати віднайти власні шляхи розв’язання проблеми, свій шлях наукового пошуку.
Економічність (самообмеження)	Обмежувати себе як за широтою охоплення теми, так і за глибиною її розробки. Уводячи дослідження в певні часові рамки це також є елементом обмеження. Самообмеження особливо важливе на стадії збору матеріалу, тобто слід вибрати те, що необхідно для вирішення даного завдання.

Робота над собою	Передбачає цілеспрямовану діяльність на розвиток задатків і здібностей, уваги, спостережливості, формування навичок розумової праці тощо.

2 ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1 Етапи виконання курсової роботи

Раціонально організувати роботу над курсовою роботою, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко і своєчасно розробити вибрану тему допоможе **алгоритм написання курсової роботи.**

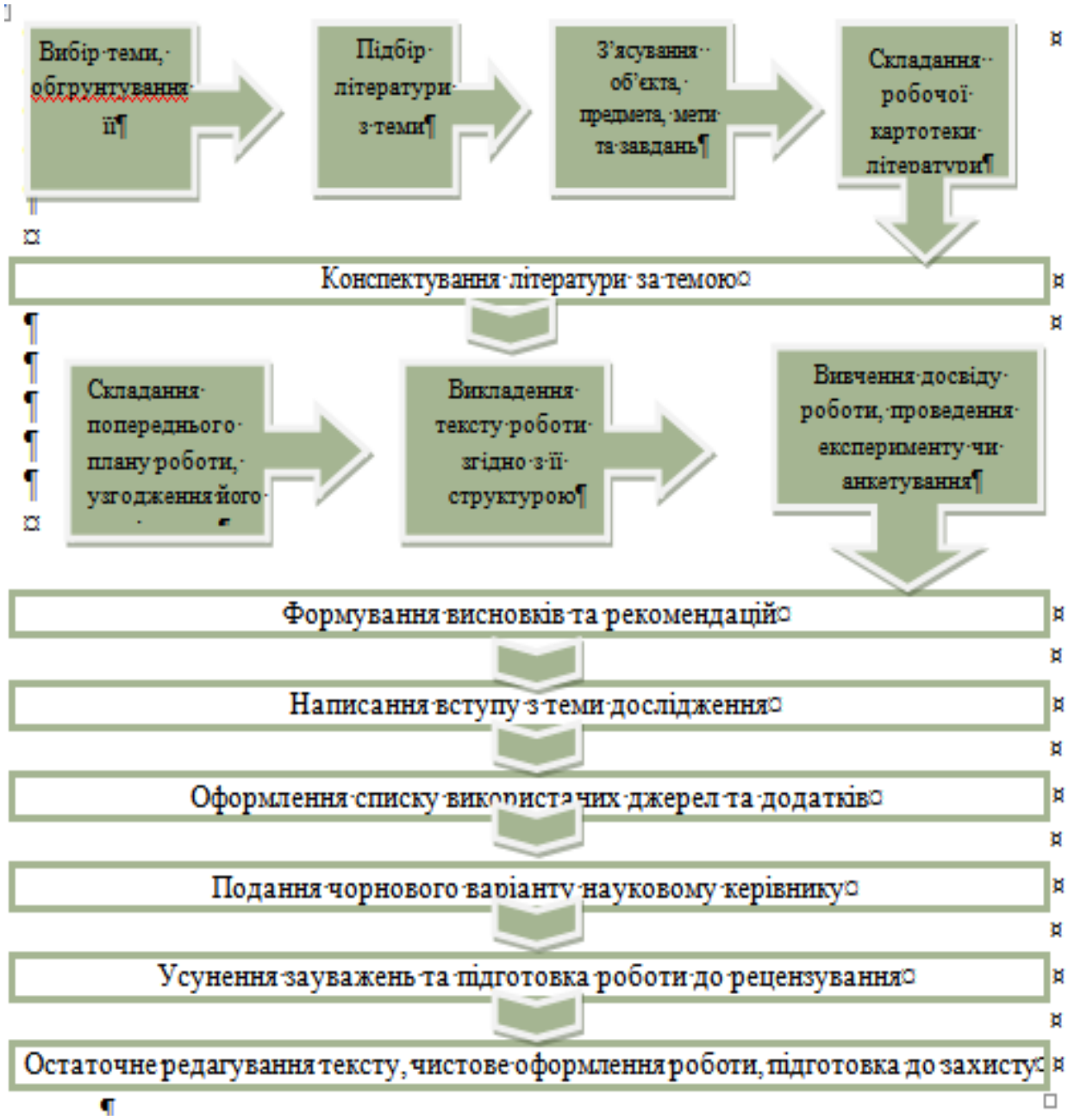

Рисунок 1. Алгоритм написання курсової роботи

Процес роботи над курсовим дослідження поділяється на три етапи:

*підготовчий (*вибір і обґрунтування теми; підбір джерел та їх опрацювання; визначення методології дослідження (об'єкта, предмета, мети і завдань та методів дослідження); оволодіння методикою дослідження; організація і проведення дослідження (експерименту, вивчення досвіду роботу); опрацювання й аналіз даних, отриманих у дослідженні. В останніх трьох позиціях не мають потреби курсові роботи теоретичного характеру.

етап роботи над змістом (викладення тексту роботи згідно з її структурою; формулювання висновків / рекомендацій; вступу; оформлення списку використаних джерел та додатків (за наявності));

заключний етап (представлення роботи на кафедру для отримання дозволу на захист, написання доповіді і підготовка презентації до захисту).

2.2 Підготовчий етап роботи над курсовим дослідженням

2.2.1 Вибір теми дослідження

Цей етап починається з **вибору теми** курсової роботи, її осмислення та обґрунтування. Вибір теми наукового дослідження є найвідповідальнішим етапом у науковій діяльності, бо часом саме цей процес визначає майбутню діяльність людини на все життя і вирішально зумовлює результати її наукових досліджень. Тему курсової роботи студент обирає самостійно із запропонованого кафедрами переліку або пропонує власну проблему, що заслуговує уваги, при розробці якої може виявити максимум особистої творчості та ініціативи.

При виборі теми перед студентом виникає питання, який напрямок обрати для дослідження. Критерієм вибору теми дослідження є її актуальність, щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики фізичного виховання і спорту. Основним критерієм при виборі теми наукової роботи служить науковий і практичний інтерес студента. Спрямувати вибір теми майбутнього дослідження студента допоможе і проблема (тематика), над розв'язанням якої працюють наукові колективи кафедр факультету.

Правильний підхід до визначення теми залежить від рівня теоретичної та практичної підготовки студента, навичок дослідницької роботи, його успіхів в період практик, ступеня освітлення проблеми в науковій літературі, персональна участь у фізкультурно-масовій та спортивній роботі.

Для цього, студент повинен заздалегідь ознайомитися з навчальною та науковою літературою, з об'єктом дослідження, а також можливостями формування інформаційної бази та практичних матеріалів. При виборі теми студентами заочної форми навчання додатково слід враховувати можливість збору необхідного матеріалу за місцем основної роботи.

У самостійному виборі теми можуть допомогти наступні правила (див. рис.2):

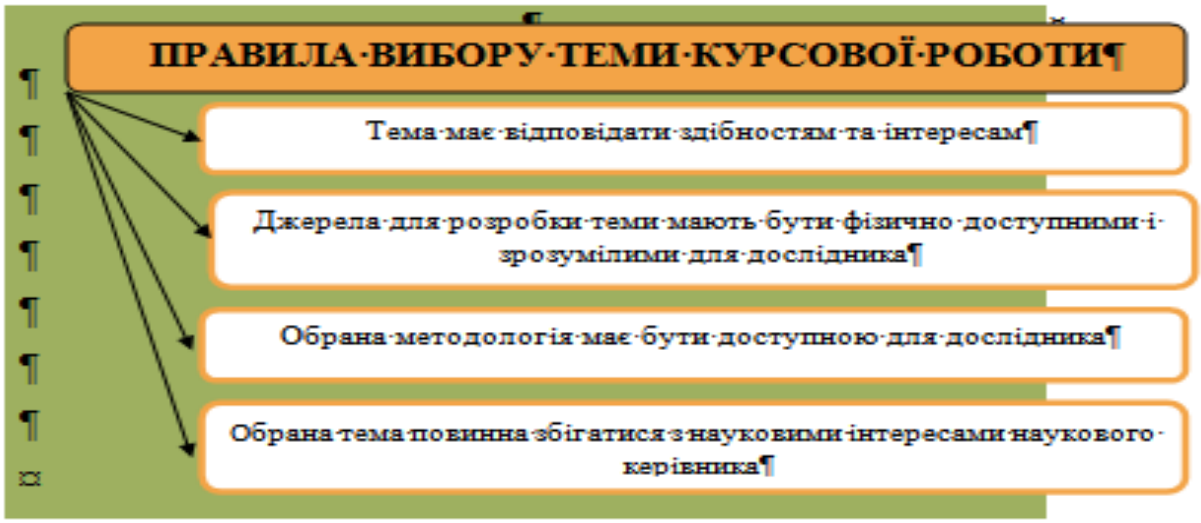

Рисунок 2. Правила вибору теми дослідження

Науковий керівник може прийняти запропоновану тему, за згодою студента може корегувати її та забезпечити студенту всебічну підтримку і кваліфіковану консультацію за даною темою. При виборі теми та при виконанні курсової роботи студент має право отримувати консультації в усній формі під час призначених консультацій чи в електронній формі по узгодженню з керівником курсової роботи через ресурси електронної пошти щодо плану, змісту, напряму дослідження, використання літературних

джерел та будь-якими питаннями, що виникають у студента. Обрана тема повинна характеризуватися не широкістю поставлених питань, а старанністю глибиною їхньої розробки. Вона повинна мати чітко окреслені межі. У темі має бути відображена проблема дослідження. Тема показує рух від досягнутого, традиційного до нового. Формулювання теми має бути конкретним та відображати спрямування дослідження на вивчення конкретного аспекту теорії чи практики фізичного виховання чи спортивної підготовки.

Щодо формулювання теми дослідження, то вона має чітко віддзеркалювати сенс дослідження, його проблему і бути лаконічною. Бажано при цьому показати рух від відомого до невідомого. Згідно вимог, назва наукової роботи повинна містити не більше 10–12 слів. При цьому вона повинна відображати об’єкт, предмет і мету дослідження. Лише при такому формулюванні, прочитавши назву роботи, можна зробити висновок про призначення дослідження, його зміст і мету.

Надмірно велика тема не дозволяє вивчити явище у всіх його зв'язках, призводить до багатого накопичення матеріалу, що ускладнює його глибоку проробку і найчастіше виконання такого обсягу роботи не під силу одній людині. Прикладом невиправданого вибору може бути тема «Методика спортивної підготовки». Це багатогранна тема, де необхідно вивчити особливості побудови тренувальних занять груп різного рівня підготовленості, методику використання засобів, методів, принципів, дозування фізичних навантажень тощо.

Обрані студентами теми і розподіл студентів між керівниками затверджується на засіданні кафедри. Після цього студент повинен одержати консультацію у свого керівника, разом із ним конкретизувати тему, а потім приступити до тематичного пошуку літератури та підготовки детального плану роботи. План і список основної літератури подають науковому керівнику для схвалення. Тему курсової роботи може бути змінено

(уточнено), але не пізніше, ніж за 2 місяці до встановленого терміну подачі робіт на кафедру для захисту.

Рисунок 3. Вимоги до формулювання теми

2.2.2 Підбір літературних та інших джерел інформації

Виконання завдань курсової роботи не можливе без ознайомлення з основними джерелами інформації за темою дослідження. Перші опрацювання джерельної бази розпочинають для з'ясування стану вивченості теми дослідження. З метою повного їх виявлення необхідно використовувати різні шляхи їхнього пошуку: каталоги і картотеки бібліотек; бібліотечні посібники; прикнижні та пристатейні списки літератури; виноски і посилання в підручниках, монографіях тощо.

Вивчення літератури потрібно починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до вужчих досліджень. Слід ознайомитись із фаховими часописами, науково-методичними періодичними виданнями, в яких можуть бути опубліковані необхідні матеріали.

Щоб визначити стратегію свого дослідження, спочатку необхідно ознайомитися з літературним джерелом. Ознайомлення повинно інформувати дослідника про проблематику та основний зміст джерела. Для цього необхідно

спочатку прочитати анотацію, вступ, передмову, висновки та ознайомитися із змістом джерела. Отримана інформація дозволить визначити спосіб опрацювання видання: глибоке вивчення з конспектуванням; вибіркове вивчення з виписками; загальне ознайомлення з анотаціями тощо.

Для дослідників початківців ознайомлення з науковими джерелами (статті, автореферати дисертацій та дисертації) часто є складними для сприйняття, тому для розуміння головної ідеї їх слід читати декілька разів та виписувати все те, що має відношення до теми курсової роботи. Кожна цитата, приклад, цифровий матеріал мають супроводжуватися точним описом джерела. Важливо правильно вказати автора чи редактора книги, статті, брошури, назву і рік видання, том, випуск і номер видання; кількість сторінок у книзі, або сторінки, на яких розміщена публікація в збірнику чи журналі, якщо використовуються цитати, то і сторінки, з яких вони взяті. Саме такий підхід формування списку використаних джерел є важливим для правильного оформлення покликань у тексті роботи.

Допомогу в пошуку літературних джерел надають *реферативні видання*, які містять реферати публікацій. До реферативних видань, які друкують відомості в галузі фізичного виховання, належить Всеукраїнський реферативний журнал «Джерело».

Для опрацювання джерел з обраної теми використовують *каталоги* (інформаційно-пошуковий апарат бібліотеки), які організовані на основі *інформаційно-пошукових мов УДК* (універсальна десяткова класифікація). Основою інформаційно-пошукового апарату бібліотек є каталоги. Це розташовані в порядку алфавіту картки з описом видань. Основними каталогами є *систематичний і алфавітний.*

Джерелами оперативної документованої наукової інформації в галузі фізичної культури є науково-методичні журнали і фахові збірники. До перших належать:

– міжнародний науково-теоретичний журнал «Наука в олімпійському спорті» – видання Національного університету фізичного виховання і спорту

України;

– науково-методичний журнал «Фізичне виховання в школі», засновником якого є Міністерство освіти і науки України;

– науково-теоретичний журнал «Теорія і методика фізичного виховання і спорту» – видання Національного університету фізичного виховання і спорту України;

– науково-методичний журнал «Теорія та методика фізичного виховання» видання видавництва «ОВС» ТОВ, м. Харків (Освіта. Виховання. Спорт);

– науково-методичний журнал «Теорія і практика фізичного виховання» – видання Донецького національного університету;

– науково-популярний журнал «Олімпійська арена» – засновники: Держкомспорт України та Національний олімпійський комітет України та інші.

Поряд із інформаційними виданнями для пошуку літератури використовуються автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази і банки даних, Інтернет. Розвиток комп'ютерних систем дозволяє використовувати для організації інформаційного забезпечення бібліотек *локальні інформаційні мережі*, сервери яких містять бази даних бібліографічного опису фондів бібліотеки, а також банки електронних версій публікацій. Більшість користувачів починають мандрівку в Інтернет зазвичай з перегляду web-сторінок.

Пошук необхідної наукової інформації в Інтернет може мати такий алгоритм.

1. *Пошук адресів web-ресурсів через пошукові системи:*

www. google.com.ua

www.uaportal.com

www.meta-ukraine.com

Названі пошукові системи дозволяють швидко знайти сайт Міністерства освіти і науки України, а також сайти окремих навчальних закладів. На

сьогоднішній день нараховується близько 150 навчальних закладів, в яких проводиться наукова робота в галузі фізичного виховання.

2. *Пошук інформації на серверах бібліотек, наукових видавництв, науково-методичних журналів.* В Україні найбільше інформації можна отримати на сервері Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Бібліотека надає користувачам можливість безкоштовно отримати інформацію про всі публікації, які вийшли в світ.

3. *Пошук інформації через комерційні спеціалізовані пошукові системи (портали), які містять інформацію про видані книжки в Україні.*

4. *Пошук інформації на офіційних сайтах спортивних організацій*. Названі сайти містять первинну інформацію про результати змагань з різних видів спорту, а також офіційні документи.

Спортивний інформаційний простір України представлений сьогодні великою кількістю серверів та сайтів спортивних федерацій України:

www.biatlon.org.ua – Федерація біатлону України;

www.ffu.org.ua – Федерація футболу України;

www.fvu.com.ua – Федерація волейболу України;

www.shaping.org.ua – Федерація шейпінгу України;

www.swimukraine.org.ua – Федерація плавання України;

www.tennis.com.ua – Федерація тенісу України;

www.ussf.org.ua – Федерація ковзанярського спорту України.

2.2.3 Визначення об’єкта, предмета, мети і завдань дослідження

Наступним кроком, який дозволить усвідомити дослідницьку проблему є визначення **об’єкта, предмета і мети** курсової роботи. Необхідно зважити на те, що між ними і темою курсової роботи є системні логічні зв’язки.

Під **об’єктом** розуміють сукупність відношень різних аспектів практичної й теоретичної діяльності людини, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації.

Предметом пізнання вважають окремі аспекти та властивості об’єкта, що досліджуються з певною метою в конкретних умовах. Формування знань

про об’єкт відкриває його нові сторони і властивості, які виступають предметами пізнання. Отже, об’єкт і предмет співвідносяться як загальне і окреме. Тому предмет дослідження, висвітлюючи певну частину, сторону або елемент об’єкта, дозволяє визначити межі наукового пошуку. Якщо, наприклад, об’єктом дослідження є «процес фізичного виховання учнів середніх класів», то предметом дослідження можуть бути:

– фізична підготовка учнів середніх класів;

– зміст фізичного виховання учнів середніх класів, форми занять;

– виховання потреби до самовдосконалення тощо.

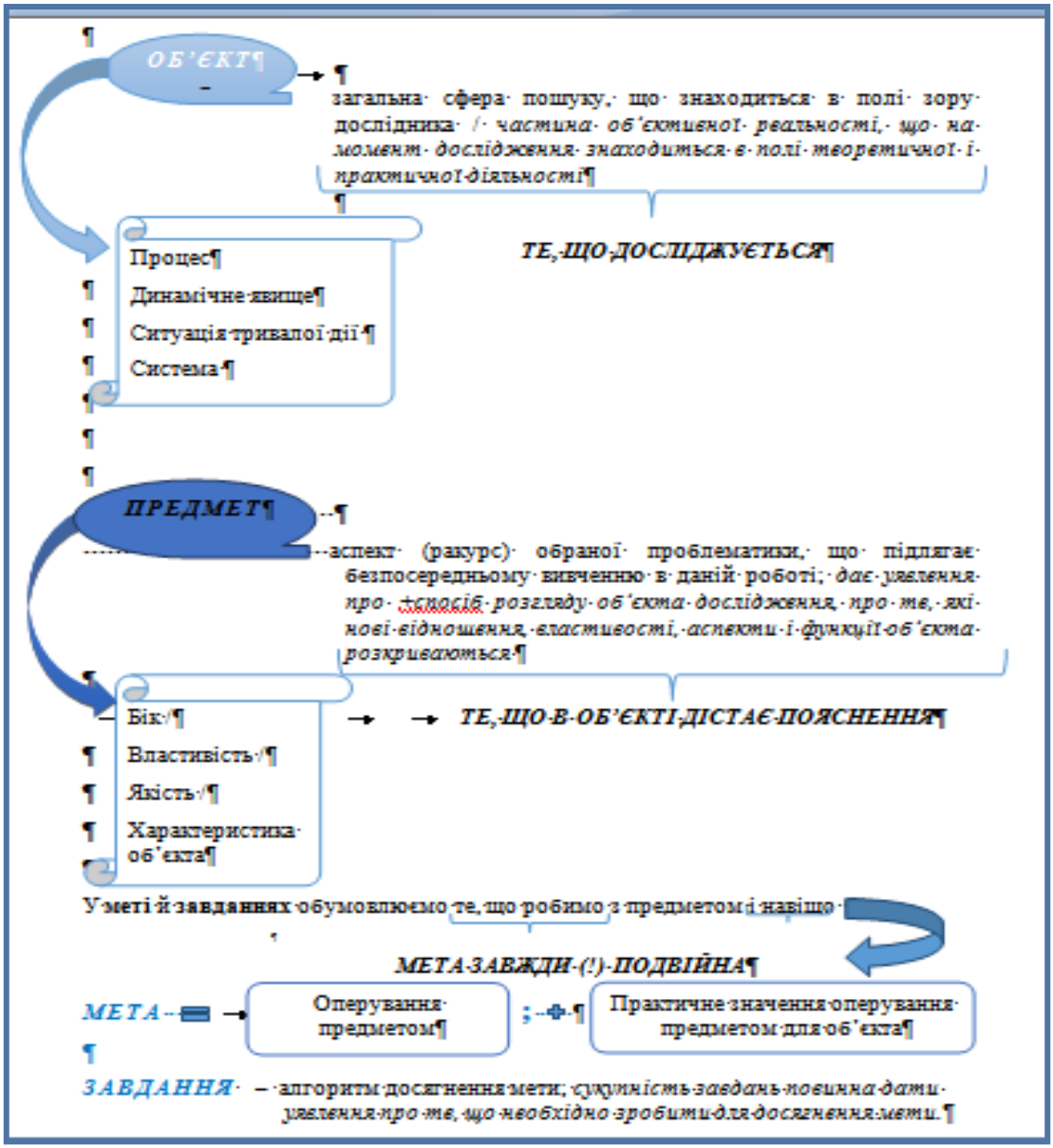

Рисунок 4. Зв’язки структурних елементів наукової проблеми

Зауважимо, що об’єкт визначають не безмежно широко, а так, щоб він безпосередньо був пов’язаний з предметом. Якщо б у нашому прикладі ми визначили об’єктом «процес фізичного виховання школярів», то віддалили б його від предмету дослідження.

Отже, визначення об’єкта дослідження не формальний, а суттєвий змістовний науковий акт, що забезпечує орієнтацію дослідника на виявлення місця і значення предмета дослідження, його функцій і цілісних орієнтирів. Не даремно говорять, що предмет дослідження народжується із накопичених знань про «незнання».

Основними об’єктами педагогічних досліджень у фізичному вихованні є діяльність учителів, тренерів і вихователів, дітей, учнів, спортсменів, педагогічні стосунки (між суб’єктами навчання, тренування та виховання, особистістю і колективом, навчанням і самовдосконаленням, вихованням і самовихованням, тренуванням і самотренуванням), організація чи управління пізнавальною діяльністю дітей, навчально-виховним або тренувальним процесом.

Предметом дослідження можуть бути:

– мета навчання чи виховання;

– прогнозування, зміст, форми й методи організації педагогічного процесу;

– характеристики спортсмена й тренера; діяльності учня й учителя,

– суперечності в навчально-виховному й тренувальному процесах, шляхи його вдосконалення;

– характер педагогічних вимог, впливів;

– педагогічні умови навчання і виховання;

– особливості, тенденції розвитку навчально-виховних та навчально-тренувальних явищ і процесів, різні види педагогічних ситуацій у процесі фізичного виховання і спортивного тренування.

Іншими словами, визначаючи об’єкт, необхідно відповісти на питання, що розглядається в дослідженні, а предмет визначає аспект розгляду, дає

уявлення, як досліджується об’єкт, які його нові відносини, властивості і функції вивчаються.

Мета дослідження пов’язана з об’єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхом його досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає вирішення студентами проблемної ситуації і відображає очікуваний результат – позитивний ефект.

Формулюючи мету, слід уникати таких слів, як: «дослідження», «вивчення», «аналіз» тощо, які вказують на засіб чи спосіб досягнення мети, а не на саму мету.

Дослідницька мета реалізується за допомогою конкретних **завдань,** які повинні відповісти на питання: що треба зробити для досягнення мети, а отже жодне з них не повинно її дублювати.

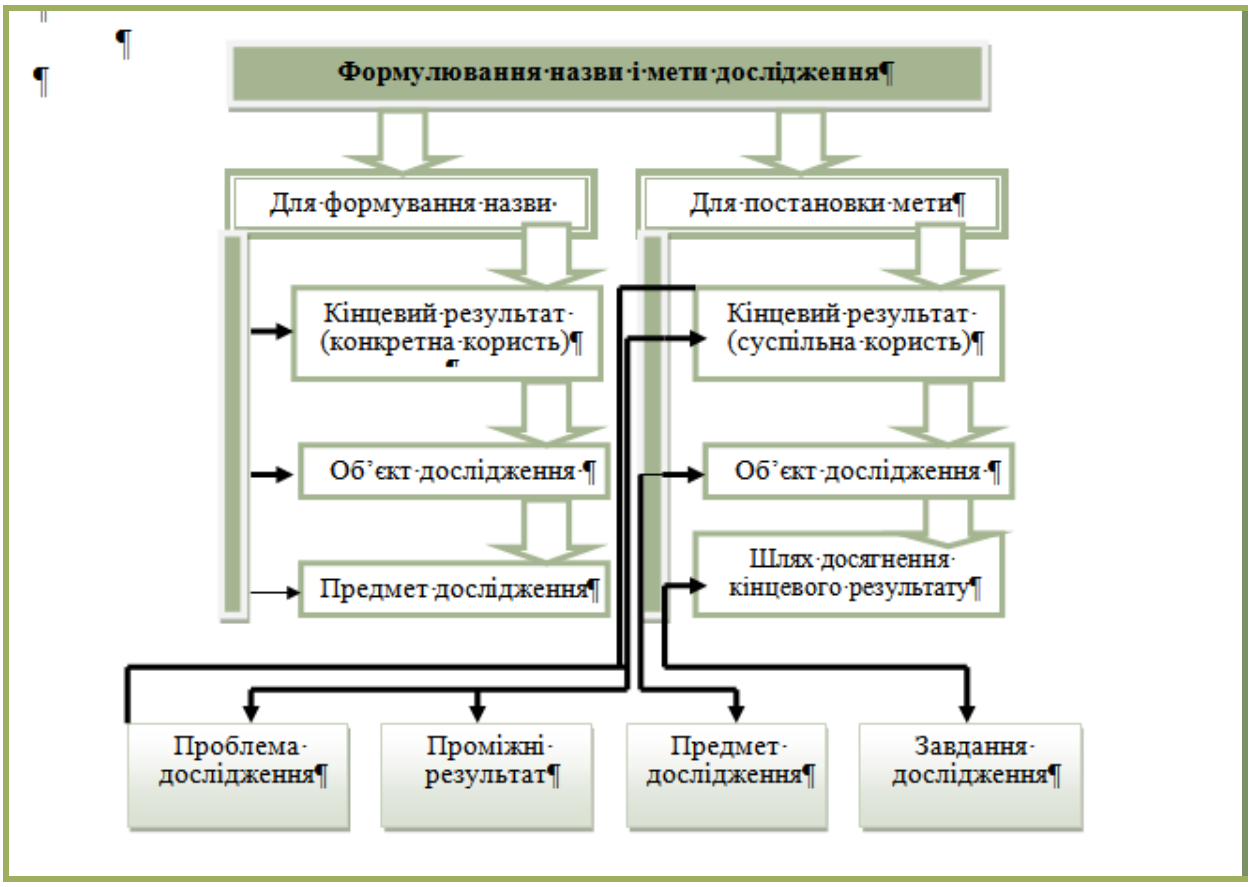

Рисунок 5. Схема формулювання назви і мети дослідження

Завдання можуть включати такі позиції:

– теоретичне обґрунтування проблеми, характеристику понять;

– аналіз практики розв’язання даної проблеми, виявлення її стану, типових недоліків, їх причин тощо;

– обґрунтування, створення, розробку необхідної системи заходів для вирішення порушеної проблеми;

– експериментальну перевірку запропонованої системи заходів розв’язання проблеми з точки зору її відповідності критеріям оптимальності;

– розробку методичних рекомендацій.

2.2.4 Методи й організація дослідження

Після визначення завдань студенти приступають до відбору методів та організації дослідження. Метод дослідження – це спосіб практичного або теоретичного освоєння педагогічної дійсності; розв’язання поставлених завдань; комплекс інтелектуальних дій, логічних процедур, за допомогою яких педагогічна наука прагне встановити істину, підтвердити чи спростувати її. Метод можна розглядати як певне правило, прийом, спосіб, норму пізнання і дії. Правильно підібраний метод організовує пошук істини, економить сили і час дослідника, допомагає уникнути помилки.

У педагогічних дослідженнях переважно застосовують загальнонаукові методи. Виконуючи системо утворюючу функцію, педагогіка інтегрує різні знання, враховуючи специфіку власного об’єкта наукового дослідження. Інтеграція знань різних наук і їх методів для розв’язання завдань фізичного виховання і спортивного тренування дає змогу перейти від суб’єктивних суджень про різні аспекти навчального, тренувального і виховного процесу до точних об’єктивних оцінок і відповідних висновків.

На сьогодні, найпоширенішими методами дослідження у фізичному вихованні і спорті, які широко використовують у практиці наукової роботи і дозволяють отримати достовірні результати є: методи ретроспективної інформації; методи збору і обробки поточної інформації; методи оцінки ефективності навчально-виховного процесу та інші Класифікація методів дослідження представлена на рисунку 6. У вступі курсової роботи

перераховують методи, що використовуватимуть у ході дослідження та приступають до його організації і проведення.

Педагогічні дослідження часто є порівняльними. Порівнюють результати експериментальної групи з результатами контрольної групи. У зв'язку з цим ставлять особливі вимоги до підбору досліджуваних, щоб вони за віком, статтю, фізичним розвитком і підготовленістю відповідали завданням дослідження.

Досліджувані особи експериментальної і контрольної групи повинні бути максимально ідентичними за своїми зовнішніми характеристиками (вік, стать, рівень фізичної підготовленості, спортивна спеціалізація). Кожному досліджуваному експериментальної групи підбирають до пари іншого чи кількох інших, рівних йому за відповідними показниками і включають у контрольну групу. Треба пам'ятати, що повне урівноваження всіх характеристик є складною, а інколи і неможливою справою, однак, слід прагнути до максимального урівноваження.

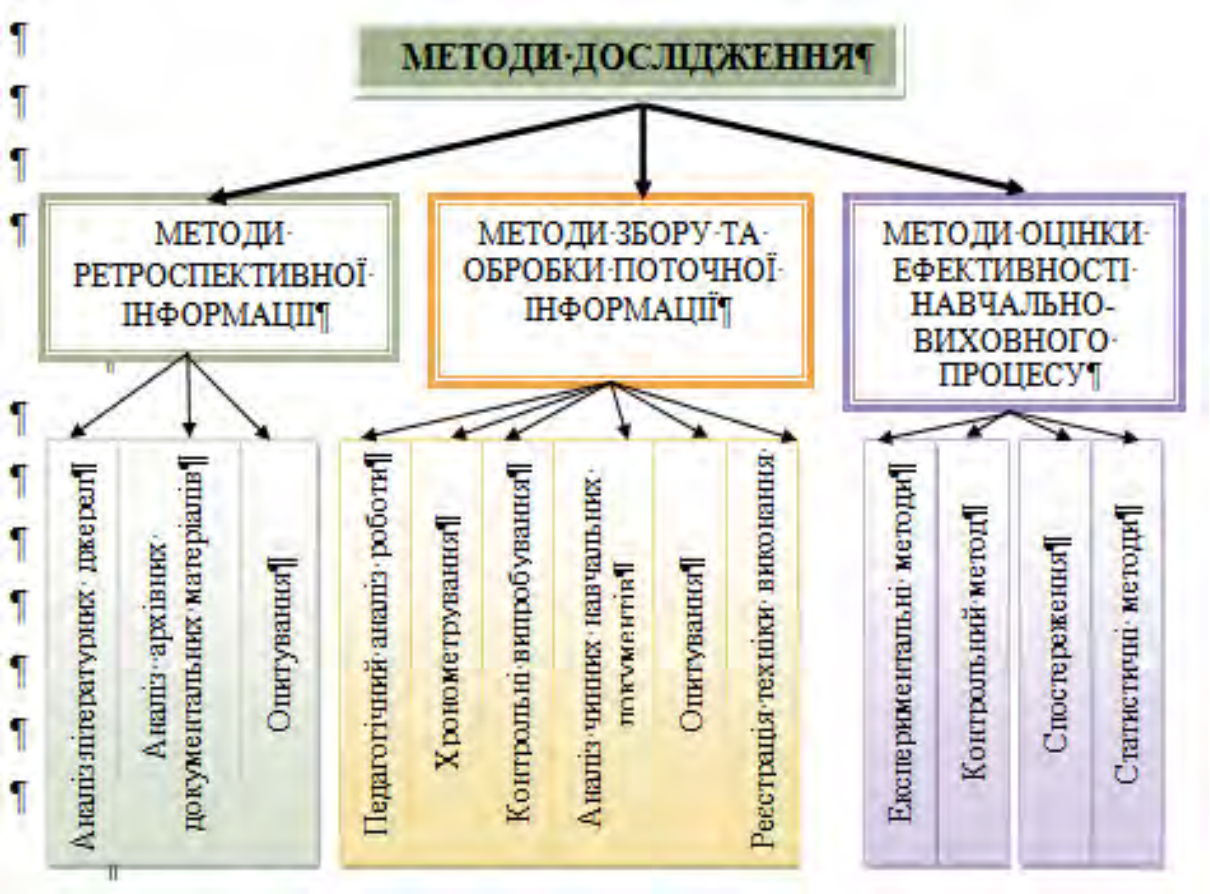

Рисунок 6. Методи наукового дослідження

2.3 Етап роботи над змістом

На цьому етапі відбувається викладення тексту роботи згідно зі структурою курсової роботи; формулювання висновків / рекомендацій; оформлення списку використаних джерел та додатків (за наявності).

2.3.1 Структура та зміст курсової роботи

Зміст. Сторінка змісту роботи розміщується після титульної (див. Додаток). Зміст оформлюють у вигляді таблиці, де наводять назви всіх структурних підрозділів роботи (ВСТУП, РОЗДІЛИ, ПІДРОЗДІЛИ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ) та зазначать сторінки Після повного заповнення таблиці використовуємо функцію «приховати кордони (межі) таблиці. Наводимо приклад змісту курсової роботи, що має експериментальний характер.

		ВСТУП	3
РОЗДІЛ	1	НАЗВА ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	5
	1.1	Назва першого підрозділу (параграфу 1-го розділу)	5
	1.2	Назва другого підрозділу (параграфу)….	..
РОЗДІЛ	2	МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
	2.1	Методи досліджень	
	2.2	Організація досліджень	
РОЗДІЛ	3	НАЗВА ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	
	3.1	Назва першого підрозділу (параграфу 3-го розділу)	
	3.2	Назва другого підрозділу (параграфу)…..	
		ВИСНОВКИ	
		СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
		ДОДАТКИ (за наявності)	

Вступ викладається у такій послідовності:

– актуальність теми;

– мета та завдання дослідження;

– об'єкт та предмет дослідження;

– методи дослідження;

– практичне (теоретичне, елементи новизни (якщо вони є)) значення;

– структура і обсяг роботи.

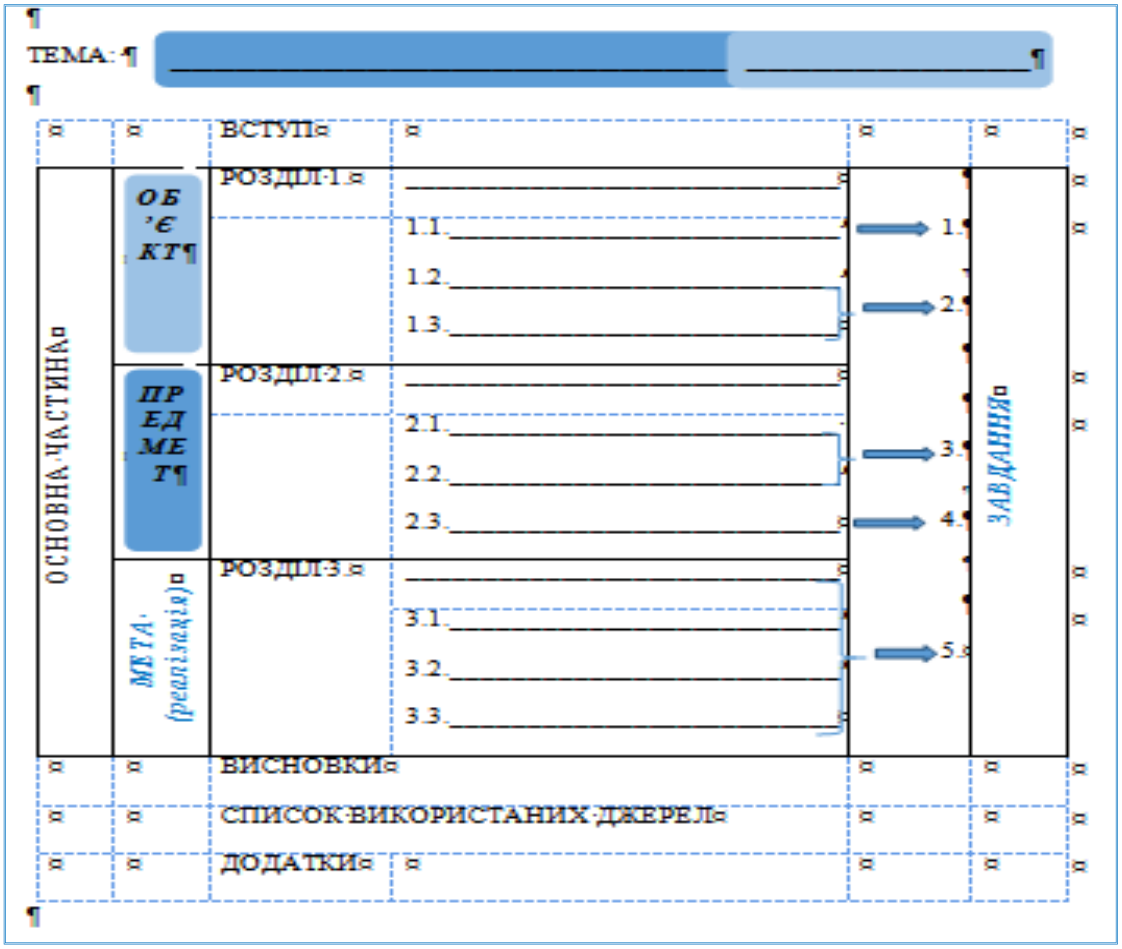

Рисунок 7. Схема відображення основних структурних елементів дослідження

Визначення проблеми і формулювання теми передбачає обґрунтування **актуальності дослідження**, тобто потреби в отриманні відповіді на питання: чому дану проблему необхідно вивчати? Дослідження можна вважати актуальним в тому випадку, коли, по-перше, тема відповідає потребі практики і, по-друге, заповнює прогалини в теорії.

Будь-яке педагогічне дослідження починається з теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та вивчення педагогічної практики і виявлення

недоліків існуючої методики навчання, викладання, тренування, що дозволяє обґрунтувати актуальність дослідження. Актуальність вказує на необхідність, своєчасність розв'язання проблеми та причини її виникнення для подальшого розвитку теорії і практики навчання, виховання, спортивного тренування.

Обґрунтовуючи актуальність науково-методичних та науково-дослідних робіт, до уваги беруть, насамперед, практичну потребу в опрацюванні теми, ступінь розв'язання цього питання в педагогічній практиці, а за потреби й прогнозований соціально-економічний ефект від впровадження одержаних результатів. Виклад актуальності не повинен бути багатослівним, її можна подати кількома реченнями, які висловлять зміст проблеми або наукового завдання, з яких випливає актуальність дослідження. Дослідник має розуміти, що проблема завжди виникає тоді, коли старе знання вичерпало себе і стало неефективним, а нове ще не розвинулося, що створює суперечливу ситуацію, яку треба розв'язати. Завершуючи виклад актуальності дослідження, варто зробити висновки про те, що незважаючи на наявні праці, наукові знання з порушеного питання є недостатніми, застарілими або відсутніми, що суперечить потребам галузі, суспільства, окремої особи у фізичному вихованні чи спортивному тренуванні.

КРИТЕРІЇ АКТУАЛЬНОСТІ			
Має значення для розвитку суспільства	Порушує не досліджену або мало досліджену проблему	Актуальне і для його реалізації створенні відповідні умови	Служить розвитку теорії й удосконаленню практики фізичного виховання чи спортивного тренування

Рисунок 8. Критерії актуальності теми дослідження

Наведемо приклад написання окремих компонентів **«Вступу»** (актуальність, об'єкт, предмет, мета і завдання, теоретичне і практичне значення, структура та обсяг курсової роботи, висновків).

Актуальність. Вченими, педагогами, фізіологами, медиками (М.Амосовим, Г.Апанасенком, І.Варшавським, Е.Булич, Н.Денисенко, І.Муравовим та ін.) було визначено унікальний вплив фізичної культури на здоров'я дитини. Урок фізичної культури з обсягом характерних фізичних вправ є одним з основних видів фізичної підготовки школярів, що підвищує або зберігає функціональні можливості організму. Регулярні заняття фізичними вправами — це широкий спектр форм та методів, здатних впливати на індивідуальний стан особистості. Однак, очевидним є те, що у більшості учнів не сформована впевненість у значущість засобів фізичного виховання. Фізкультурна активність не є для них основним компонентом життя. У зв'язку з цим Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України видало накази: «Про заходи щодо вдосконалення роботи з фізичного виховання та збереження здоров'я школярів у навчальних закладах України» (№ 936 від 22.10.2008 р.) та «Про невідкладні заходи щодо збереження здоров'я учнів під час проведення занять з фізичної культури, захисту Вітчизни та позакласних спортивно-масових заходів» (№ 1008 від 8.11.2008 р.) [3; 4].

Важливим засобом підвищення рухової активності учнів середніх класів є ігри, які водночас поєднують активний відпочинок, розвиток фізичних здібностей та згуртованість групи (класу) школярів, задоволення природних потреб дитини до дії, руху, активного навчання новому. Саме під час гри відбувається становлення елементів довільної поведінки учнів, розкриваються творчі здібності особистості.

Баскетбол — одна із самих популярних спортивних ігор у світі. Це самий видовищний, емоційний вид спорту…… але недостатня розробленість методичних підходів навчанню баскетболу у практиці уроків фізичної культури зумовили вибір теми дослідження: «Методика викладання баскетболу учням 5-6 класів на уроках фізичної культури».

До прикладу подаємо зразок сформульованих **тем** курсових робіт **об'єкту, предмету, мети і завдань** досліджень зі спеціальностей 014.11 Середня освіта (Фізична культура) і 017 Фізична культура і спорт.

1. Тема: «Технологія навчання гри у футбол учнів закладу загальної середньої освіти»

Об'єкт дослідження — засоби фізичного виховання школярів.

Предмет дослідження — футбол як засіб фізичного виховання школярів та технологія його навчання.

Мета дослідження — розробити науково обґрунтовану технологію концентрованого навчання учнів грати у футбол та експериментально перевірити її ефективність.

Завдання дослідження:

1. Теоретично обґрунтувати технологію концентрованого навчання учнів гри в футбол.

2. Визначити найсприятливіший вік початку занять футболом учнів закладів загальної освіти.

3. Розробити схеми формування технологій навчання прийомів гри.

4. Розробити систему оцінювання рівня володіння учнями прийомами гри у футбол.

2. Тема: «Розвиток швидкісних здібностей бігунів на середні дистанції на етапах початкової підготовки».

Об'єкт дослідження — фізична підготовка юних бігунів на середні дистанції.

Предмет дослідження — швидкісні здібності юних бігунів на середні дистанції.

Мета дослідження — розробити програму розвитку швидкісні здібності юних бігунів на середні дистанції на етапах початкової підготовки та експериментально перевірити її ефективність.

Відповідно до мети і дослідження визначено такі завдання:

1. → Вивчити швидкісні можливості бігунів на середні дистанції залежно від їхньої статі, віку та етапу спортивної підготовки.

2. → Виявити структуру швидкісних здібностей бігунів на середні дистанції.

3. → Визначити педагогічні умови розвитку швидкісних здібностей бігунів на середні дистанції.

4. → Розробити методику розвитку швидкісних здібностей бігунів на середні дистанції та перевірити її ефективність.

До прикладу формулювання **теоретичного** і **практичного** значення у розділі «Вступ»:

Теоретичне значення дослідження полягає в психолого-педагогічному обґрунтуванні сутності понять «фізичне виховання», «урок фізичної культури», особливості методики викладання баскетболу для учнів 5-9 класів на уроках фізичної культури.

Практична значущість. Результати курсового дослідження можуть використовувати вчителі фізичної культури, які планують упроваджувати інноваційні технології в процес фізичного виховання в школі.

Зразок для опису структури та обсягу курсової роботи:

Структура та обсяг курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох (трьох) розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У роботі використано 25 літературних джерел, із яких 2 іноземних. Загальна кількість сторінок – 32. Основний зміст роботи розкрито на 25 сторінках.

2.3.2 Рекомендації до написання першого розділу курсової роботи

Перший розділ основної частини курсової роботи передбачає теоретичний аналіз досліджуваної проблеми. Він може складатися з 2-3 підрозділів, які містять:

– вивчення аспектів проблеми;

– визначення теоретичних засад проблеми;

– аналіз стану досліджуваної проблеми на сучасному етапі.

Під час аналізу особливостей розвитку педагогічної ідеї необхідно:

– пояснювати причини, чому той чи інший учений причетний до досліджуваної наукової проблеми, що він здобув нового, у чому саме полягає його особистий внесок;

– формулювати опорні позиції дослідника, тобто узагальнювати те, що накопичила наука до цього моменту з досліджуваної проблеми.

У процесі дослідження теоретичних засад необхідно виділяти основні ключові поняття проблеми та розкривати їх сутність у логічній послідовності. Доцільно зазначати прізвища вчених, думки котрих подаються, та прагнути до аналізу, порівняння або узагальнення цих думок. Під час аналізу стану досліджуваної проблеми на сучасному етапі можна вивчити нормативно-правові документи (закони, положення, стандарти), навчально-методичну літературу (програми, підручники, посібники), фахову літературу з теми дослідження (статті, монографії, автореферати, дисертації) та провести констатувальний етап експерименту в навчальному закладі (в якому ви перебуваєте або на педагогічній практиці), з метою визначення позитивних аспектів та труднощів і недоліків у вирішенні досліджуваної проблеми.

2.3.3 Рекомендації до написання другого розділу курсової роботи

У другому розділі основної частини наукової роботи детально описується науковий пошук дослідника відповідно до предмета і мети (якщо у роботі два розділи) дослідження. У розділі має бути чітко визначений та теоретично обґрунтований основний інструментарій досягнення мети дослідження (шляхи, умови, методи, форми, засоби тощо), а також описаний педагогічний досвід використання цього інструментарію в педагогічній практиці.

Якщо робота носить прикладний характер, то зміст другого розділу можна розділити на дві частини. У першій частині визначаються та теоретично обґрунтовуються аспекти наукового пошуку, зазначені в предметі дослідження. У другій частині описується дослідно-експериментальна перевірка визначених та теоретично обґрунтованих положень наукового дослідження.

2.3.4 Рекомендації до написання третього розділу роботи

У прикладних дослідженнях може бути і три розділи. Третій розділ присвячується експериментальній перевірці ефективності визначених теоретичних положень і передбачає опис програми експериментальної

роботи, використання методів дослідження, результатів дослідження у вигляді діаграм, гістограм, графіків тощо.

2.3.5 Рекомендації до написання висновків курсової роботи

Логічним завершенням курсової роботи є висновки, головна їх мета – підведення підсумків проведеної роботи Висновки є важливою складовою частиною роботи. У них має бути послідовно відображений загальний результат розробки теми. Висновки мають опиратися на попередні висновки в окремих розділах, однак не дублювати їх. Слід уникати механічності, стереотипних фраз, поверховості, дотримуватися наукового стилю викладу, як і у всій роботі.

У висновках та практичних рекомендаціях роботи підбивають підсумки проведеного дослідження, наводять одержані наукові та практичні результати, результати щодо їх науково-практичного використання. Загальні висновки слід розбудовувати відповідно до поставлених завдань, що дозволить внести творчий елемент у цю частину роботи, уникнути повторів. Автор має пам’ятати про те, що висновки, поряд зі вступом, стануть важливою складовою презентації роботи у процесі її захисту. Тому в них відображають результати узагальнень.

Висновки повинні мати самостійний характер, опиратися виключно на текст самої роботи. Висновки представляють у вигляді окремих конкретних і лаконічних положень, що підсумовують одержані дані. Дуже важливо прослідити, щоб висновки відповідали поставленим завданням роботи. Як правило, пункти висновків включають ті узагальнені цифрові дані, які містять елементи новизни і отримані безпосередньо автором. Одним із пунктів висновків можуть бути рекомендації з теоретичної та практичної реалізації одержаних результатів, бажано вказувати подальшу перспективу розвитку досліджень з даного питання.

Висновки – це судження, які логічно випливають із завдань і їх виносять на прилюдний захист. Рекомендований обсяг висновків для курсових робіт – 1,5-2 сторінки.

Основні вимоги до висновків:

– відповідність висновків завданням, визначеним у науковому апараті;

– висновки можна нумерувати;

– чіткість;

– конкретність;

– лаконічність

– переконливість.

Приводимо приклад **висновку** якщо завдання має таке формулювання:

1. Розробити періодизацію формування наукової думки про розвиток фізичного виховання.

Висновок: 1. Для упорядкування та систематизації знань про фізичне виховання і спорт, зміст фізкультурної освіти, відповідно з європейською історіографією нами розроблено часову періодизацію процесу формування наукової думки про розвиток фізичного виховання, у якій виокремили два періоди — донауковий, у структурі якого емпіричний та дослідно-прикладний етап та науковий……

У висновках необхідно наголосити на тому, що мету дослідження досягнуто, а всі поставлені завдання вирішено.

2.3.6 Рекомендації оформлення списку використаних джерел та додатків

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, що містить перелік усіх документів, монографій, книг, сайтів, статей та інших публікацій, використаних при розробці теми.

До списку необхідно включати всі джерела, що були вивчені під час підготовки курсової роботи, незалежно від того, чи мало місце цитування фрагментів публікацій, чи ні, тому загальна кількість опрацьованих джерел не може бути меншою за 25 позицій. Кількість опублікованих за останні 5 років джерел повинна бути не меншою 30%, якщо інше не обумовлюється специфікою спеціальності (освітньої програми).

Відомості про використані джерела необхідно подавати згідно з вимогами **ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями у 2017 році)**, з обов'язковим наведенням прізвищ авторів, назви праці, міста і року видання, видавництва і кількості сторінок. Список укладають в алфавітному порядку.

Додатки містять допоміжний матеріал, який конкретизує, доповнює та ілюструє основний зміст роботи: це зразки анкет, тестів, проміжні математичні доведення, формули, розрахунки, таблиці допоміжних даних, протоколи і акти випробовувань, інструкції та методики, опис алгоритмів та програм вирішення, які розроблені або застосовувалися у процесі виконання курсової роботи, ілюстрації допоміжного характеру тощо. За формою це можуть бути текст, таблиця, схема, графік, карта, веб-сайт та ін.

Зразок оформлення додатку та приклад оформлення джерел:

ДОДАТОК Г

Приклади оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги	
Один автор	
1.	Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с.
2.	Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917–1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с.
3.	Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с.
4.	Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с.
5.	Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с.
6.	Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с.
7.	Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с.
8.	Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340

2.3.7 Загальні вимоги до оформлення тексту курсової роботи

Текст. Курсову роботу друкують за допомогою комп'ютерного набору на білому папері формату А4 (210х297 мм) відповідно до **ДСТУ 3008:2015 з** одного боку аркуша, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Шрифт (гарнітура шрифтуTime New Roman) чіткий, чорного кольору середньої жирності; кегль шрифту (розмір) –14; не менше 60 символів у рядку; абзац – 1,25 см; міжрядковий інтервал –1,5; кількість рядків на сторінці – до 30. Перенесення слів з одного рядка в другий у тексті ***не допускається***.

Заголовки структурних частин роботи **ЗМІСТ**, **ВСТУП**, **РОЗДІЛ**, **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**, **ДОДАТКИ** друкують великими літерами симетрично до тексту (шрифт – 14 напівжирний). Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу.

Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати 2 міжрядковим інтервалам. Кожну структурну частину роботи починають із нової сторінки.

Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати 2 міжрядковим інтервалам. Кожну структурну частину роботи починають із нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, малюнків, таблиць подають арабськими цифрами без знака **№.** Першою сторінкою роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер розміщують у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Такі структурні частини курсової роботи, як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел, додатки не мають порядкового номера. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» (РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ….). Після

номера крапку не ставлять, потім, з нового рядка друкують великими літерами з вирівнюванням по центру заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку, після останньої цифри крапку не ставлять і у тому ж рядку друкують заголовок підрозділу (2.1 – перший підрозділ другого розділу).

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати у курсовій роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації (за винятком ілюстрацій, поданих у додатках) позначають словом «Рисунок 3.2» і нумерують послідовно в межах розділу з абзацу з вирівнюванням про ширині.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2 Назва таблиці» (друга таблиця першого розділу).

Формули, рівняння в курсовій роботі (якщо на них є посилання в тексті) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад:

$$-\frac{h^2}{8\pi^2 m}\nabla^2\psi + U\psi = E\psi, \qquad (2.1)$$

Посилання. У разі посилання на структурні елементи курсової роботи, зазначають відповідно номери розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, позицій переліків, рисунків, формул, рівнянь, таблиць, додатків.

Посилаючись, треба використовувати такі вирази: «у розділі 4», «див. 2.1», «відповідно до 2.3.4.1», «(рисунок 1.3)», «відповідно до таблиці 3.2», «згідно з формулою (3.1)», «у рівняннях (1.23) – (1.25)», «(Додаток Г)» тощо.

Дозволено в посиланні використовувати загальноприйняті та застандартовані скорочення згідно з ДСТУ 3582, наприклад, «згідно з рис. 10», «див. табл. 3.3» тощо.

Правила цитування. Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого тексту слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст. Використані цитати можна оформити так: *Науковець Філатов стверджує: «», Як зауважує науковець Філатов: «», Науковець Філатов зауважує, що…*

Кожну цитату обов'язково супроводжують посиланням на джерело, яке в тексті роботи подають у квадратних дужках; номер джерела у посиланні має відповідати його номеру у списку використаних джерел. У випадку а) це одне число – наприклад, [24]; у випадку б) – декілька номерів джерел, які розділяються крапкою з комою: [2; 4; 5; 17]; у випадку в) – номер джерела із зазначенням сторінки або сторінок: наприклад, [123, с.24] або [89, с.145–147].

У випадку посилання на авторів їх ініціали пишуть перед прізвищем; в той же час у бібліографічному описі на першому місці ставлять прізвище, а потім – ініціали.

Оформлення списку використаних джерел. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині курсової роботи, наводять у кінці тексту перед додатками на наступній сторінці.

Відомості про використані джерела необхідно подавати згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (з офіційними виправленнями у 2017 році), з обов'язковим наведенням прізвищ авторів, назви праці, міста і року видання, видавництва і кількості сторінок. Список укладають в алфавітному порядку. Зразки і приклад оформлення бібліографічного опису подано у ДОДАТКУ Г.

Додатки подають після списку використаних джерел, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Кожен додаток починають з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком друкують слово «ДОДАТОК» і відповідну велику літеру української абетки, за винятком літер Ґ, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Наприклад: ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б і т. д. Один додаток позначається як ДОДАТОК А.

*З вимогами щодо текстового оформлення курсової роботи можна ознайомитися у «**Методичних рекомендаціях щодо організації, виконання та захисту курсової роботи у ПНПУ імені В.Г. Короленка**» (Режим доступу: http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/metodychni-rekomendacziyi-shhodo-organizacziyi-vykonannya-ta-zahystu-kursovoyi-roboty-u-pnpu-imeni-v.-g.-korolenka.pdf).*

3 ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

На цьому етапі курсову роботу представляють на кафедру для отримання дозволу на захист, відбувається перевірка на академічний плагіат, написання доповіді і підготовка презентації до її захисту.

3.1. Порядок перевірки на академічний плагіат

Відповідно до діючих локальних нормативних документів («Кодекс академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка»; «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка») в Університеті визначені етичні принципи якими мають керуватися всі учасники університетської спільноти, які здійснюють навчальну, виховну, наукову, організаційну діяльність під час навчання, викладання, провадження наукової (творчої)

діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність визнається засадничим принципом здійснення освітньої, наукової, інноваційної діяльності в Університеті, однією з основоположних засад корпоративної етики та необхідним елементом освітнього процесу. Вона заснована на принципах взаємної відповідальності, чесності у навчанні й викладанні, справедливості в оцінюванні навчальних досягнень студентів, самоповаги та збереження людської гідності, колегіальності й прозорості, гуманності, довіри, взаємоповаги, дотримання етичних принципів і визначених законом правил у навчанні, викладанні, науковій (творчій) діяльності для утвердження довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Для засвідчення самостійності виконання дослідження та відсутність академічного плагіату в курсовій роботі здобувачі бакалаврського рівня вищої освіти у встановлені терміни, але не пізніше, ніж за два тижні до захисту, подає розділ/підрозділ курсової роботи, у якому викладені основні результати дослідження, титульний аркуш та список використаних джерел в електронному форматі на кафедру для перевірки на унікальність та заяву (ДОДАТОК Д).

За результатами перевірки на унікальність (довідка про перевірку за допомогою визначеного Університетом програмного продукту) курсову роботу подають науковому керівнику на рецензування, а у разі необхідності, повертають на доопрацювання. Довідка додається до курсової роботи.

Остаточний варіант курсової роботи, до якого вносяться необхідні зміни відповідно до зауважень наукового керівника, подається на кафедру за 7 днів до встановленого терміну захисту курсових робіт та реєструється лаборантом кафедри в Журналі обліку курсових робіт. Після зазначеного терміну курсові роботи не приймаються, а студенти до їх захисту не допускаються.

За 3 дні до встановленого терміну захисту курсових робіт завідувач кафедри видає розпорядження про допуск курсових робіт до захисту. Підставами для допуску курсових робіт до захисту є:

– наявність курсової роботи на кафедрі;

– відгук (рецензія) наукового керівника;

– довідка про результати перевірки курсової роботи на плагіат з допустимими показниками оригінальності тексту.

В Університеті рекомендовані наступні показники визначення оригінальності курсових робіт (див. рис 9):

Для курсових робіт	Рівень оригінальності твору	Рекомендована дія
понад 60 %	Високий	Текст вважається оригінальним та не потребує додаткових дій щодо запобігання неправомірним запозиченням.
від 50 % до 60 %	Середній	Наявні окремі ознаки академічного плагіату. Слід пересвідчитись у наявності посилань на першоджерела для цитованих фрагментів.
від 35 % до 50 %	Низький	Наявні певні ознаки академічного плагіату, але матеріал може бути прийнятий за умови доопрацювання з обов'язковою наступною перевіркою на оригінальність доопрацьованого твору.
менше 35 %	Неприйнятний	Наявні істотні ознаки плагіату. Матеріал до розгляду не приймається.

Рисунок 9. Показники рівня оригінальності твору для здобувачів першого рівня вищої освіти

3.2 Підготовка до захисту курсової роботи

До захисту курсових робіт допускаються студенти, які виконали вимоги навчального плану.

У разі, якщо здобувач не подав роботу на кафедру своєчасно і не захистив її, то отримує оцінку «незадовільно» та за розпорядженням декана виконує роботу повторно за новою темою або доопрацьовує за попередньою темою до закінчення поточної заліково-екзаменаційної сесії. Ліквідація

академічної заборгованості здійснюється шляхом повторного захисту у термін, визначений у графіку перескладань. Повторний захист допускається не більше двох разів.

Захист курсової роботи відбуває публічно (очно або дистанційно) відповідно до затвердженого графіка навчального процесу у терміни екзаменаційної сесії у присутності комісії у складі двох-трьох членів кафедри, до якої після обрання тем і наукових керівників здобувачі були закріплені.

Процедура захисту включає:

– доповідь студента про зміст роботи;

– запитання до автора;

– відповіді студента на запитання членів комісії із захисту курсової роботи та осіб, присутніх на захисті;

– рішення комісії про оцінку роботи.

Для захисту курсової роботи здобувачу необхідно заздалегідь підготувати вступне слово у формі виступу, в якому передбачається стислий виклад головних завдань дослідження та їх вирішення, висновки дослідження. Захист роботи здобувач може доповнювати презентацією основних структурних розділів вступу та загальних висновків. Усі присутні під час захисту можуть задавати здобувачеві питання за темою курсової роботи. Доповідь студента та відповідь на питання не повинна перевищувати за часом 10–15 хвилин.

Під час захисту ведеться протокол у якому і фіксується рішення комісії про оцінку курсової роботи. Під час обговорення комісія враховує: бал виставлений науковим керівником та оцінку комісії під час захисту роботи. Критерії оцінювання зазначені у рецензії на курсову роботу (див. ДОДАТОК Е).

Оцінку за курсову роботу як окремий вид самостійної навчальної діяльності заносять до залікової книжки студента, екзаменаційної відомості та

враховують при визначенні рейтингу здобувача вищої освіти разом з іншими результатами підсумкового контролю.

Результати захисту курсових робіт оцінюються з використанням системи оцінювання за 100-бальною шкалою та національної системи («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Шкала оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності за 100- бальною шкалою	Форма семестрового контролю ***диференційований залік***
	Значення оцінки
90-100	відмінно
75-89	добре
60-74	задовільно
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

4 ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ І СПОРТІ

Педагогічні методи дослідження у фізичній культурі – це система прийомів і процедур, які використовуються для збору та аналізу інформації про ефективність педагогічних технологій у фізичному вихованні.

До основних педагогічних методів дослідження у фізичній культурі належать:

- Спостереження – це систематичне сприймання та фіксація педагогічних явищ і процесів у їхньому природному стані.
- Опитування – це збір інформації від людей за допомогою анкет, інтерв'ю або фокус-груп.
- Тестування – це процедура визначення рівня знань, умінь та навичок людини.

- Експеримент – це дослідження, в якому проводиться контрольована зміна одного або кількох факторів з метою вивчення їхнього впливу на інші фактори.
- Аналітика документів – це вивчення документів, що містять інформацію про педагогічний процес.

Педагогічні методи дослідження у фізичній культурі використовуються для вирішення різних завдань, зокрема:

- Вивчення стану фізичного виховання в різних групах населення.
- Оцінка ефективності різних педагогічних технологій у фізичному вихованні.
- Розробка нових педагогічних технологій у фізичному вихованні.
- Вдосконалення практики фізичного виховання.

Педагогічні методи дослідження у фізичній культурі є важливим інструментом для підвищення ефективності фізичного виховання. Вони дозволяють отримати об’єктивну інформацію про стан фізичного виховання, оцінити ефективність різних педагогічних технологій та розробити нові підходи до фізичного виховання.

4.1. Педагогічні спостереження

Педагогічне спостереження – це метод дослідження, який полягає в систематичному сприйманні та фіксації педагогічних явищ і процесів у їхньому природному стані. Об’єктами педагогічного спостереження можуть бути лише ті сторони фізичного виховання і спортивної підготовки, які можна фіксувати, не порушуючи навчально-виховного і тренувального процесу. Метод може використовуватися для вивчення різних аспектів навчально-виховного процесу, таких як:

- діяльність вчителя (тренера) та учнів
- взаємодія вчителя (тренера) та учнів
- організація навчально-виховного і тренувального процесів
- результати навчально-виховного і тренувального процесів.

Об’єктами педагогічного спостереження можуть бути:

– завдання навчання й виховання;

– засоби фізичного виховання, їх місце на занятті (наприклад комплекси фізичних вправ);

– методи навчання, виховання і спортивного тренування (наприклад: методи слова та показу, інтервальний метод тренування);

– поведінка учнів, учителя, тренера;

– характер та величина тренувального навантаження;

– деякі елементи техніки виконання рухів;

– тактичні дії;

– величини просторових пересувань спортсменів або приладів (довжина розбігу, дальність польоту диска);

– кількісна сторона процесу (число гребків плавця, число кроків бігуна тощо).

Предметом вивчення мають бути чітко визначені факти (кількість та спрямованість вказівок педагога), а не їхня оцінка спостерігачем. Це є запорукою об’єктивного спостереження.

Для вивчення та оцінки певних моментів, які не можна оцінити візуально (наприклад, величину суглобових кутів, м’язових зусиль тощо), доцільно використовувати відповідні об’єктивні методи реєстрації (фото-, кінозйомку тощо).

Педагогічне спостереження може бути як відкритим, так і прихованим. Відкрите спостереження проводиться з відома вчителя та учнів. Приховане спостереження проводиться без відома вчителя та учнів.

Під час педагогічного спостереження дослідник повинен дотримуватися певних правил, зокрема:

- визначити мету спостереження;
- сформулювати завдання спостереження;
- розробити план спостереження;
- провести спостереження;
- зафіксувати результати спостереження;

- проаналізувати результати спостереження.

Педагогічне спостереження є одним з основних методів дослідження і дозволяє отримати об’єктивну інформацію про навчально-виховний і тренувальний процес, яка може бути використана для вирішення різних завдань, зокрема:

- виявлення проблем у навчально-виховному і тренувальному процесі;
- розробка заходів щодо усунення проблем у навчально-виховному і тренувальному процесі;
- оцінка ефективності різних педагогічних технологій;
- вдосконалення практики навчально-виховної і тренувальної роботи.

Педагогічне спостереження є важливим інструментом для підвищення якості освіти та має кілька видів:

- структуроване спостереження – це спостереження, яке проводиться заздалегідь розробленим планом, що включає перелік ознак, які необхідно відстежувати;
- неструктуроване спостереження – це спостереження, яке проводиться без попереднього плану, що дозволяє досліднику бути більш відкритим до нових знань;
- участь у спостереженні – це спостереження, в якому дослідник стає учасником групи або спільноти, яку він вивчає. Це дозволяє досліднику отримати більш глибоке розуміння об'єкта дослідження, але також може призвести до упередженості результатів дослідження;
- неучасть у спостереженні – це спостереження, в якому дослідник не стає учасником групи або спільноти, яку він вивчає. Це дозволяє досліднику бути більш об'єктивним, але також може ускладнити отримання глибокого розуміння об'єкта дослідження.

Специфіка реалізації спостереження залежить від його виду, мети дослідження та об'єкта дослідження. Однак існують деякі загальні принципи, які повинні дотримуватися при проведенні спостереження:

- систематичність і багаторазовість спостереження відповідно явища в різний час і в різних ситуаціях (це потрібно для того, щоб можна було зробити висновок про повторюваність, а значить, невипадковість явищ);
- уникнення оцінних суджень, обов’язковість перевірки альтернативних гіпотез;
- проведення спостереження кількома дослідниками;
- зіставлення спостереження за окремим відрізком поведінки із загальною ситуацією;
- пасивність, невтручання спостерігача в перебіг подій.

Спостереження є цінним методом дослідження, однак важливо пам'ятати, що спостереження не є ідеальним методом дослідження, і його результати можуть бути упередженими. Існують обставини, що спричиняють помилки в спостереженні й пов’язані із самою особою дослідника, його суб’єктивністю, зацікавленістю в результатах, психологічною установкою. Усе це може заважати неупередженому сприйняттю, оскільки часто можна побачити те, чого насправді не відбулося; бажане можна подати за дійсне. Іншими факторами помилок можуть бути особисті якості дослідника: індивідуальний темп, стиль, темперамент, емоційна стійкість, витривалість тощо. Причини помилок: різниця в соціальному становищі дослідника й досліджуваних; перше враження про попередні зустрічі; перенасиченість інформацією, одноманітна діяльність тощо.

Основні вимоги щодо запису спостережень стосовно способів фіксації даних такі:

- записи мають бути систематичними і ретельними;
- записи мають бути об'єктивними і неупередженими;
- записи мають бути етично допустимими;
- записи мають бути зрозумілими і чіткими;

- записи мають бути лаконічними.

Існують такі форми запису:

- протоколювання;
- словесний опис;
- графічна фіксація з використанням різних умовних позначень і систем зображення фізичних вправ, наприклад схематичних малюнків;
- стенографування;
- запис на стандартних бланках;
- ведення щоденника;
- звукозапис;
- фотозапис;
- кінозапис;
- відеозапис тощо.

Оскільки саме спостереження й запис часто розділені в часі, слід звернути увагу на те, щоб він проводився якомога швидше після спостереження, оскільки відомо, що негайне відтворення подій чи фактів за ефективністю значно відрізняється від віддаленого.

За допомогою спостереження можна одержати не лише якісні, а й кількісні дані за умови так званого кількісного опису. Для цього застосовується шкала для визначення міри вияву певної події (або властивості). *Шкалювання* здійснюється здебільшого у вигляді приписування балів якомусь явищу залежно від його інтенсивності. Інколи це може бути складений графік тривалості й інтенсивності. Але в будь-якому випадку треба чітко обґрунтувати процедуру приписування балів (тобто яка інтенсивність береться за один бал, яка - за два і яка максимальна). Кількісні дані одержуються також під час вимірювання часу перебігу явищ. Цей метод спостереження називається *хронометражним.* Хронометраж проводиться як фіксація окремих видів явища й часу, який затрачується на виконання будь-яких дій.

4.2 Хронометрування у фізичному вихованні і спорті

Хронометрування – це метод дослідження, який полягає в точному вимірюванні часу, необхідного для виконання певної роботи і його графічне зображення. Хронометрування може використовуватися для різних цілей, зокрема: вивчення продуктивності діяльності, оптимізації процесів, виявлення неефективних прийомів діяльності, розробки стандартів часу, навчання новим прийомам.

Зазвичай, проводиться хронометрування будь-якого одного елемента цілісної дії, наприклад розбіг у стрибках (для розрахунку швидкості розбігу), або поетапне хронометрування тривало виконуваної дії, яка є частиною заняття, наприклад подолання п’ятдесятиметрових відрізків або хронометрування всього заняття.

Хронометрування використовується і як самостійний метод дослідження (наприклад під час узагальнення досвіду роботи кращих учителів) і як допоміжний до інших методів (наприклад у педагогічному експерименті, який визначає порівняльну ефективність методів вивчення рухових дій, воно необхідне для встановлення часу, який затрачається на засвоєння підвідних вправ).

Хронометрування заняття здійснюється шляхом спостереження за діяльністю будь-якого учня. Задля більшої об’єктивності для спостереження потрібно брати такого піддослідного, який за своїми якостями більшою мірою відповідає завданням дослідження. Наприклад, під час вивчення досвіду роботи вчителя спостереження доцільно проводити за середньостатистичним учнем; якщо ж потрібно встановити рухову активність учнів, які мають медичні обмеження, то для спостереження потрібно брати учня саме цієї медичної групи. Зазвичай для спостереження визнають двох-трьох учнів. Результати хронометрування діяльності учнів дають змогу судити, з певною мірою ймовірності, і про діяльність учителя.

Визначення загальної та моторної щільності уроку. Для визначення загальної й моторної щільності уроку хронометруються такі види діяльності учнів:

а) Виконання фізичних вправ. Визначається точний час виконання всіх рухових дій, яких навчають на занятті. До них можуть належати не тільки вправи на гімнастичних приладах, ігри, біг, стрибки, метання, лазіння, акробатичні й танцювальні вправи, а й гімнастичні перешикування, вправи на увагу, вправи типу завдань і т. п. Не фіксується діяльність, яка пов'язана з розв'язанням організаційних завдань заняття: перешикування для виконання наступної вправи, перехід з одного місця заняття до іншого. Рапорт чергового учня перед початком уроку належить умовно до фізичної роботи. Що ж до гри, то ступінь детальності хронометрування визначається її характером: якщо за ходом гри учень порівняно часто й довго повинен не рухатися, хронометрування має бути ширшим і не обмежуватися фіксуванням лише початку та кінця гри.

б) Слухання пояснень і спостереження за показом вправ, демонструванням наочних посібників. Команди й короткі вказівки, які займають менше 5 с, можуть не фіксуватися. Дослідник має переконатися: слухає учень учителя чи відволікається на щось інше.

в) Відпочинок, очікування учнями чергового виконання завдання. Реєструється час відпочинку, який уводиться в урок для фізіологічного регулювання навантаження, і час очікування чергового завдання вчителя.

г) Дії з організації заняття. Фіксується діяльність учня з підготовки й визначення місць занять, установлення й прибирання устаткування, роздачі та прибирання інвентарю і т. п. Ураховується час, затрачений учнем на перешикування для виконання чергового завдання, перехід від одного місця заняття до другого, підготовка до гри (розподіл на команди) і т. п. Якщо у визначенні місць занять, установленні приладів бере участь усього декілька чоловік, то це потрібно відзначити в примітці.

ґ) Простої. До них належить увесь нераціонально затрачений час на занятті з вини вчителя або учнів (запізнення групи до початку уроку, приведення в порядок поламаного обладнання, пошуки інвентарю, недисциплінованість учнів і т. п.) Потрібно мати на увазі, що такий розподіл видів діяльності за групами має умовний характер. Наприклад, перешикування перед виконанням чергового завдання, перехід від одного місця занять до іншого можуть мати не тільки організаційний характер, а й вирішувати виховні та навчальні завдання; відпочинок й очікування чергового виконання завдання можуть бути й раціональними елементами заняття, і результатом поганої його організації. Можна допустити, що весь урок діти будуть ходити й бігати (рухова щільність – 100 %), але це не засвідчує, що такий урок ефективний і заслуговує позитивної оцінки. Дослідник, вочевидь, не може бути простим «фотографом» часу. Кожен вид діяльності має бути проаналізований із педагогічного погляду. Саме тому хронометрування доцільно поєднувати з педагогічним спостереженням.

Техніка хронометрування у фізичному вихованні. Вимірювання й фіксація часу проводяться з допомогою різноманітних секундомірів, хроноскопів і хронографів.

Техніка хронометрування полягає в наступному. Час діяльності учня визначається за рухомою стрілкою секундоміра (час закінчення одного виду діяльності визначається візуально за рухливою стрілкою секундоміра й слугує початком відліку часу виконання наступної діяльності). Секундомір включається в час, який визначений розкладом занять. Прийнято вважати, що початком заняття є організований вхід учнів у спортивний зал або початок шикування на спортивному майданчику перед рапортом учителеві. Секундомір зупиняється після організованого виходу учнів із залу чи з майданчика.

Записи видів діяльності учня, фіксація часових показників діяльності й наступне опрацювання даних виконується у спеціальних, раніше підготовлених протоколах (див. табл. 2).

Хронометрують такі види діяльності вчителя й учнів:

– **виконання учнями вправ** (елементи стройових вправ, загальнорозвиваючі вправи, вправи на увагу, танцювальні вправи, підвідні і основні вправи, рухливі ігри, вправи на розвиток рухових здібностей);

– **сприйняття** (пояснення, вказівки вчителя, виправлення помилок, показ вправ вчителем, спостереження за виконанням вправ);

– **відпочинок** (чекання виконання наступного завдання, короткочасний відпочинок між підходами для розвитку рухових здібностей);

– **допоміжні дії** (перестроювання, перехід від одного снаряда до іншого, підготовка місць для занять, прибирання снарядів й інвентарю);

– **простоювання з вини вчителя** (запізнення класу на урок, передчасне закінчення уроку, пошук інвентарю, приведення в порядок пошкоджений інвентар).

Опрацювання протоколу хронометрування полягає в наступному. Спочатку для кожної графи показників секундоміра визначається характер діяльності учня і її тривалість (шляхом визначення різниці між показником секундоміра, зафіксованим у момент закінчення попередньої діяльності, і показником секундоміра, записаним у момент завершення наступної діяльності). Отримана різниця вноситься в одну з колонок. Потім за вертикаллю підраховується час окремих частин й уроку загалом.

Таблиця 2

Протокол хронометрування
уроку №_____ з фізичної культури для учнів _____ класу

Дата проведення: _____
Час проведення: _____
Місце проведення: _____
Проводить: _____
Обладнання: _____
*Завдання уроку:*_____

Зміст уроку	Час закінчення	Дії з організації	Час виконання	Допоміжнв дії	Відпочинок	Простій	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	
Шикування	1'22"						
Завдання уроку	2'47"		1'15"			10"	
Різновиди ходіння	4'29"	55"		1'42"			
Перешикування	5'24"						
…							
Разом	45'0"	6'20"	9'02"	16'39"	9'44"	3'15"	

Після цього обчислюється щільність уроку загалом та його окремих частин за абсолютно затраченим часом й у відсотках. Загальний час, який затрачено на урок (або окрему його частину), приймають за 100 %, відносно яких і обчислюють відсоткові величини:

загальна щільність уроку = ((45-час простою) / 45)·100; моторна щільність уроку = (час виконання фізичних вправ / 45)·100.

Результати хронометрування можуть бути зображені графічно (див. рис 10). Це показує велику наочність отриманих даних. Для графічного зображення найдоцільніше користуватися міліметровим папером або спеціальними бланками, виготовленими друкарським способом. На подібних бланках, дотримуючися масштабу, різними кольорами зображують показники окремих видів хронометрування.

Для проведення хронометрування доцільно створювати бригади спостерігачів.

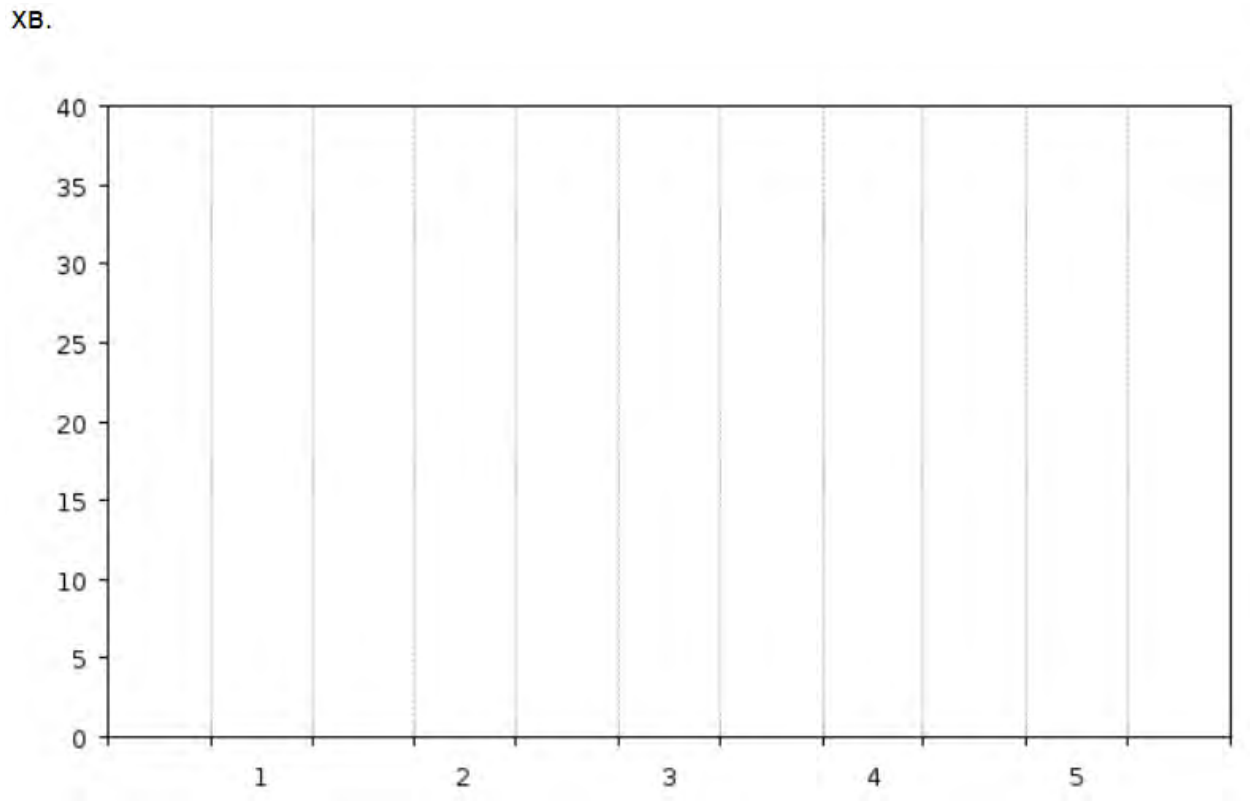

1. Загальна щільність, 2. Моторна щільність, 3. Відпочинок, 4. Пояснення, 5. Простій.

Рисунок10. Хронограма

4.3 Опитування

Опитування – це метод дослідження, який полягає в збиранні інформації від людей за допомогою анкет, інтерв'ю або фокус-груп. Опитування можуть використовуватися для вивчення різних аспектів фізичної культури, таких як:

- вподобання людей у сфері фізичної культури;
- доступність фізичної культури для людей;
- навички людей у сфері фізичної культури;
- мотивація людей до занять фізичною культурою;
- проблеми, які заважають людям займатися фізичною культурою.

Опитування можуть бути як *відкритими*, так і *закритими.* Відкриті опитування дозволяють людям висловлювати свої думки та ідеї на задані теми. Закриті опитування пропонують людям вибір з переліку можливих відповідей.

Опитування можуть проводитися як особисто, так і за допомогою електронної пошти або телефону. Особисті опитування дозволяють досліднику встановити контакт з людьми та отримати від них більш детальну інформацію. Електронні опитування та опитування по телефону більш зручні для людей, але вони можуть не давати такої детальної інформації, як особисті опитування.

Під час опитування необхідно дотримуватися певних правил, зокрема:

- визначити мету опитування;
- сформулювати завдання опитування;
- розробити план опитування;
- провести опитування;
- проаналізувати результати опитування.

Опитування є одним з основних методів дослідження у фізичній культурі. Вони дозволяють отримати інформацію від великої кількості людей, яка може бути використана для вирішення різних завдань, зокрема:

- виявлення проблем у сфері фізичної культури;
- розробка заходів щодо вирішення проблем у сфері фізичної культури;
- оцінка ефективності різних програм фізичної культури;
- вдосконалення практики фізичної культури.

Анкетування – метод отримання інформації шляхом письмових відповідей на стандартизовані питання анкети.

Інтерв'ю – метод отримання інформації шляхом усних відповідей респондентів на запитання, які усно задаються дослідником.

Бесіда – спосіб отримання інформації шляхом двостороннього або багатостороннього обговорення питання, яке цікавить дослідника.

Складові частини опитування. Опитування передбачає наявність:

а) анкети або плану інтерв'ю чи бесіди, переліку запитань за допомогою яких емпірично описується проблема.

б) анкетера або інтерв'юера, тобто особи, котра безпосередньо забезпечує заповнення вивідників або анкет респондентом. При цьому якщо інтерв'ю передбачає особисте спілкування інтерв'юера з опитуваним, під час анкетування респондент сам заповнює анкету після відповідного інструктажу, який проводить анкетер.

в) ситуації опитування, його умови, які складаються з конкретних ситуацій.

Бесіда й інтерв'ю. У бесіді й респонденти, і дослідник виступають активними сторонами, тоді як в інтерв'ю задає запитання тільки дослідник. Інтерв'ю можна назвати односторонньою бесідою. Під час бесіди (і в цьому її переваги) можна отримати глибше уявлення про досліджуване питання, а також уточнити сумнівні відповіді, отже отримати більш достовірні дані. Недоліком бесіди є порівняно більший час, необхідний для її проведення, що звужує можливості для збору достатнього матеріалу. Під час бесіди запитання задаються й обговорюються першочергово, що передбачено планом, але розкриваються повніше, ніж письмові. Із наведених стислих характеристик випливає, що принципових відмінностей між видами опитування немає. Останнім часом серед дослідників набувають більшого поширення змішані види опитування, наприклад, анкети, інтерв'ю.

Анкетування. Ми докладно проаналізуємо лише цей метод опитування, тому що:

– по-перше, воно найбільш поширене в теорії та практиці фізичного виховання;

– по-друге, володіння методикою анкетування дає дослідникові основний обсяг знань і вмінь для оволодіння іншими методами опитування;

– по-третє, анкетування доступніше основній групі дослідників, які не мають великого практичного й життєвого досвіду, не володіють здатністю швидко вступати в контакт із людьми;

– по-четверте, воно дає змогу охопити значну кількість людей;

– по-п’яте, анкетування доступне для математичної обробки результатів.

Види анкетування. Анкетування, залежно від кількості опитування, поділяють на два види: ***суцільне*** й ***вибіркове***. ***Суцільне*** анкетування передбачає опитування всієї генеральної сукупності обстежуваних осіб. Під час ***вибіркового*** анкетування опитують лише частину генеральної сукупності – вибіркова сукупність. Саме цей вид анкетування є найбільш поширеним.

Залежно від способу спілкування дослідника з респондентами розрізняють ***особисте*** й ***заочне*** анкетування. ***Особисте*** анкетування передбачає безпосередній контакт дослідника з респондентом, коли другий заповнює анкету в присутності першого. Цей спосіб анкетування має дві безперечні переваги: по-перше, гарантує повне повернення анкет, по-друге, дає змогу контролювати правильність їх заповнення.

За характером процедури особистого опитування анкетування є ***груповим*** та ***індивідуальним***. ***Групове*** анкетування передбачає опитування одночасно групи людей. Саме це робить анкетування тим методом, який дає змогу збирати значний матеріал за мінімальних затрат часу. Під час ***індивідуального*** анкетування опитування ведеться почергово. ***Заочне*** анкетування характеризується тим, що респонденти відповідають на запитання анкети за відсутності дослідника.

За способом вручення анкет розрізняють ***поштове***, ***через пресу*** й ***роздаткове анкетування***. Анкетування ***через пресу*** здійснюється шляхом публікації запитань у газеті, і ті, хто виявив бажання дати відповіді, після відповідного заповнення анкети надсилають її на адресу редакції. Сутність анкетування полягає в тому, що анкета розсилається, а потім повертається до дослідника поштою. Переваги його полягають у простоті поширення анкет; можливості отримання значної вибірки; можливості залучити в число респондентів осіб, які територіально перебувають далеко.

Побудова анкети.

Анкета складається з трьох частин: ***увідної***, ***основної*** і ***демографічної*** (паспортної). ***Увідна*** частина анкети – це своєрідне звернення до респондентів, у якому вказується: науковий заклад, який веде тему дослідження і від імені якого виступає дослідник; завдання дослідження; теоретичне та практичне значення розв'язання цих завдань; роль кожного респондента в розв'язанні поставлених завдань; завірення в повній анонімності відповідей респондента (ім'я опитуваного не вказується в повідомленнях і публікаціях дослідника); правила заповнення анкети; завірення в готовності вислати результати дослідження респондентові, якщо він цього забажає; спосіб повернення анкети дослідникові.

До змісту ввідної частини ставляться три основні вимоги: вона має бути зрозумілою для будь-якого респондента, спонукати бажання відповідати на поставлені запитання і водночас бути якомога лаконічнішою.

Основна частина складається із запитань, відповіді на які мають розв'язати завдання дослідження. Розробка цієї частини є найбільш складною і відповідальною. Демографічну частину анкети складають запитання, які визначають паспортну характеристику респондента: прізвище, стать, вік, спортивна кваліфікація тощо. Ця частина анкети найбільш лаконічна та проста для заповнення. Основне призначення її полягає в тому, щоб сприяти, по-перше, якісному аналізу зібраного матеріалу, по-друге, визначенню його репрезентативності. У результаті тривалих дискусій учені зробили висновок: демографічна частина анкети повинна бути розміщена в її кінці, хоча не виключається розміщення її на початку анкети (так би мовити, для встановлення контакту з респондентом, для введення його в процес роботи) або розподіл демографічних запитань серед інших частин анкети.

Запитання анкети прийнято розрізняти за трьома критеріями: за змістом, формою та функцією.

Поділ запитань за змістом. Усі запитання анкети, залежно від їх змісту, можна умовно поділити на дві великі групи:

– запитання про факти, дії колись і тепер, а також про аспекти діяльності (як ви тренувались і що з цього вийшло);

– запитання про мотиви, оцінки й думки (чому ви так тренувались і що ви про це думаєте). Якщо за допомогою запитань першої групи дослідник може одержати об'єктивні дані про опитуваного (що він знає і пам'ятає), то за допомогою запитань другої – дослідник може дізнатися про ставлення опитуваного до тієї або іншої речі чи об'єкта; а також що опитуваний збирається робити й що його до цього спонукає.

До першої групи запитань належать демографічні запитання для виявлення статусу опитуваного. Запитання про факти відображають дії людей сьогодні й колись, а також результати цих дій, наприклад, участь у змаганнях і її результат. За допомогою запитань про факти можна отримати інформацію про події, яка ґрунтується на тому, що знає і пам'ятає респондент. Достовірність відповідей на подібні запитання порівняно висока, але вона різко падає, якщо стосується дій, які явно не схвалюються, наприклад, курить спортсмен чи ні, або які відбувалися дуже давно. У першому випадку спортсмен може свідомо не сказати правду; у другому - забувши щось, може неточно висвітити дійсність. Запитання про мотиви відображають причини й мотиви тих або інших дій, думок про дії, їхню оцінку. Із відповідей на ці запитання дослідник може отримати інформацію про те, чому респондент що-небудь зробив, робить або збирається робити. Досвід показує, що ця група запитань є найбільш складною для респондентів, а достовірність відповідей – найбільш низькою. Задля підвищення достовірності відповідей доцільно уникати некоректних запитань, ставити запитання особистого характеру.

За характером ситуації, яка створюється формулюванням запитання, розрізняють ***безумовні*** й ***умовні*** запитання про мотиви. Безумовні запитання формуються для реальної ситуації, у якій перебуває респондент, наприклад, запитання «Чи подобається Вам професія тренера?» сформульоване для ситуації реальної для опитуваного.

Умовні запитання формулюються для ситуації уявної, у якій респондент не перебуває, але міг би перебувати, наприклад, те ж сааме запитання про професію тренера для уявної ситуації може бути сформульоване так: «Чи хотіли б Ви, щоб Ваша дитина в майбутньому обрала професію тренера?»

Умовні запитання мають уточнювати, поглиблювати мотиви минулих, теперішніх і майбутніх дій. Досягається це якраз тим, що респондентам пропонують набір ситуацій, які могли б трапитись у їхньому житті, просять указати, якому б варіанту поведінки або думки вони б віддали перевагу в заданих умовах. Ці запитання, зазвичай, формулюються у формі умовних речень: «Уявімо собі...», «Допустимо, що...» і т. п. Як правило, питання про мотиви намагаються сформулювати так, щоб була можливість фіксувати не тільки зміст мотиву, але і його інтенсивність, наприклад: «Деякі тренери і спортсмени вважають, що в річному тренувальному циклі не повинно бути перехідного періоду. Яка Ваша думка?» (підкресліть: згідний із ними; згідний, але не зовсім; не згідний із ними).

Поділ запитань за формою. За формою запитання поділяються на ***відкриті***, ***напівзакриті*** та ***закриті; прямі й непрямі***.

Відкритими, або вільними, запитаннями називаються такі, на які можна відповідати в будь-якій формі, яка не регламентується жодними межами, і респондент може висловлювати все, що забажає. Наприклад: «Назвіть вид спорту, яким Ви хотіли б займатися». Такі запитання дають змогу отримати відповідь у найбільш природній формі, вони можуть містити цікаві й неочікувані для дослідника факти та мотиви. До недоліків відкритих запитань належать по-перше, можливість відповідей, які не мають безпосереднього стосунку до теми; по-друге, імовірність просторікуватих відповідей; по-третє, складність наступної обробки таких відповідей. Найпростішою формою ***закритих*** запитань є дихотомічне, питання, на яке респондент має відповісти тільки «так» або «ні». Такі запитання повинні передбачати приблизно рівне число позитивних і негативних відповідей.

Якщо ж запитання будуть сформульовані з акцентом, припустимо, на відповіді «ні», то респондент механічно може й своє позитивне ставлення помітити словом «ні». Іншою формою закритих питань є запитання з варіантами можливих відповідей (переліком певних альтернатив), і респондент мусить зупинити свій вибір на якійсь одній. Переліком альтернатив може бути якісного характеру (запитання з багатьма відповідями). Наприклад: «Чим приваблює Вас робота?»

– робота різноманітна, творча й цікава;

– робота вимагає кмітливості, змушує підвищити рівень знань;

– добрий заробіток;

– належна організація праці;

– тривала відпустка.

Перелік варіантів можливих відповідей має бути достатньо повним. У цьому не останню роль можуть зіграти пошукові дослідження з відкритими запитаннями. Якщо дослідник сумнівається в достатній повноті набору, то потрібно дати можливість респондентові уникнути тільки рекомендованих відповідей, для чого помістити в анкеті варіанти типу «не знаю», «важко відповісти», «інше», що забезпечує атмосферу вільного викладу своєї думки.

Запитання можуть бути кількісного характеру (запитання з оцінкою, за допомогою якої вимірюють інтенсивність установок).

Чи задоволені Ви своєю роботою?

– дуже задоволений;

– задоволений;

– байдужий;

– не зовсім задоволений;

– дуже незадоволений.

Використовуючи такі запитання, слід дотримуватись одного обов’язкового правила – число позитивних і негативних оцінок має бути рівним, а їх загальне число – непарним, із середньою нейтральною оцінкою

типу «байдуже», чим саме будуть створені умови для отримання відповідей із рівною імовірністю.

Під час аналізу результатів анкетування стандартизований набір оцінок може бути використаний як своєрідна оціночна шкала, яку можна виразити балами.

Напівзакриті запитання передбачають наявність не тільки набору варіантів відповіді, а й варіант типу «інше». Такі запитання найширше використовуються тому, що й закриті. Отож кожна група запитань має свої переваги й недоліки, тому застосовувати їх треба відповідно до завдань дослідження. Тим не менше, досвід показує, що на стадії пошукового дослідження доцільно застосовувати відкриті запитання, а під час основного дослідження – напівзакриті, інколи закриті. Багато дослідників уважає, що правильно складена анкета має містити всі види запитань: відкриті, закриті й напівзакриті. Їхнє оптимальне співвідношення підвищує достовірність дослідження.

Прямі запитання передбачають отримання безпосередньої інформації від респондента. Як правило, вони формуються в особовій формі: «Ваша думка з приводу...», «Чи вважаєте Ви, що...?». («Чи подобається Вам (*Прізвище*.).?»).

4.4 Тестування у фізичному вихованні і спорті

Тестування у фізичному вихованні і спорті – це процедура визначення рівня знань, умінь та навичок людини. Тести можуть використовуватися для різних цілей, зокрема:

- оцінка фізичної підготовки;
- відбір спортсменів для участі в спортивних змаганнях;
- моніторинг прогресу у фізичному вихованні;
- виявлення проблем зі здоров’ям.

Тестування у фізичному вихованні і спорті є важливим інструментом для оцінки фізичної підготовленості спортсменів. Вони можуть допомогти людям визначити свої сильні та слабкі сторони, а також розробити план

тренувань для досягнення своїх цілей. Тестування у фізичному вихованні і спорті може проводитися різними методами для визначення рівня сформованості фізичних якостей :

- витривалості (*12-хвилинний біг за Купером* – загальна витривалість; *згинання та розгинання рук в упорі лежачи* – силова витривалість тощо);
- сили (*силова і кистьова динамометрія* – сила м'язів кисті та розгиначів спини; *стрибок у довжину з місця* – вибухова сила; *піднімання тулуба з положення лежачи на спині, ноги зігнуті в колінах й опускання його у вихідне положення* – силова витривалість);
- гнучкості (*нахил тулуба вперед із зімкнутої стійки* – рухливість у суглобах);
- швидкості (*частота постукувань* – швидкості руху кінцівки; *човниковий біг* – швидкісні здібності);
- спритності (*стрибок із поворотом* – рухова координація; *«фламінго»* – на рівновагу).

Для вивчення рівня фізичної працездатності застосовують наступні тести*: велоергометричний тест PWC170; Гарвардський степ-тест тощо.*

4.5. Педагогічний експеримент у фізичному вихованні

Педагогічний експеримент – спеціально організоване дослідження, що проводиться з метою визначення ефективності використання тих чи інших методів, засобів, форм, видів, прийомів, способів і нового змісту навчання та тренування.

Суттєвою ознакою експерименту є наявність гіпотези яку треба прийняти або спростувати. Це вимагає моделювання *експериментальної ситуації.* Під експериментальною ситуацією розуміють такі умови здійснення експерименту, за яких дослідник отримує можливість прийняти або спростувати гіпотезу дослідження.

Характерною рисою педагогічного експерименту як методу дослідження є заплановане втручання експериментатора в явище, яке

вивчається. Суть експериментального втручання у звичайний хід педагогічного процесу полягає в штучному виділенні будь-якої однієї сторони процесу, що вивчається, із багатьох наявних зв'язків. Ефективність педагогічного процесу залежить від багатьох *факторів* (індивідуальних особливостей особистості педагога, контингенту учнів, методів навчання, умов організації занять). Отже, потрібно штучно ізолювати фактор, що вивчається, від впливу всіх інших чинників.

Будь-який експеримент може дати об'єктивні результати тільки в тому разі, якщо буде здійснено ретельний контроль за факторами, які діють на ефективність навчальнно-виховного процесу в педагогічному експерименті. Ці фактори поділяються на ***експериментальні*** (які, у свою чергу, поділяються на причинні та наслідкові) й ***супутні*** (до яких належать зрівняльні та спонтанні).

Під ***експериментальними*** факторами розуміються ті, які штучно вводяться відповідно до гіпотези в навчально-виховний процес, і ті, які є результатом дії перших. Той фактор, який зумисне вводиться в навчально-виховний процес, називається *причинним* (або незалежним) експериментальним фактором (наприклад, новий метод розвитку сили), а той, який унаслідок цього отримує визначену величину або якість (часто не такі, які отримували раніше під час використання старого фактору), – *наслідковим* (або залежним) експериментальним фактором (наприклад, вищий рівень розвитку сили за коротший період часу).

Супутніми (або побічними) факторами називаються всі ті, які повинні бути зрівняні, щоб створити доказ дії причинного експериментального фактору. Слід пам'ятати, що вони можуть істотно впливати на результати навчально-виховного процесу. Саме тому вони повинні бути максимально зрівняні.

Кожен педагогічний фактор повинен мати певну характеристику. Вона може включати:

1) якісну оцінку у вигляді того або іншого словесного опису;

2) кількісну – у вигляді найрізноманітніших оцінок (від бальних до метричних), які отримуються в результаті вимірювань;

3) статистичну – у вигляді показників залежності між різними факторами, які обчислюються методами статистичних зв'язків. Доцільно прагнути до характеристик, які мають декілька оцінок, наприклад кількісну та якісну.

Структура експерименту

1. *Теоретичний аналіз, підготовка експериментальної ситуації.* На першій стадії встановлюють мету експерименту, яка полягає у перевірці гіпотези або пошуку залежності між складовими процесу підготовки. У процесі формулювання мети експерименту: точно вказують, які наслідки гіпотез підлягають експериментальній перевірці; визначають у якій формі (якісній чи кількісній) наслідки необхідно представити; точно визначають ті суттєві фактори від яких залежить результат експерименту; виявляють ті фактори, які стабілізуються в експерименті.

2. *Власно експериментальне дослідження* включає в себе контроль над проведенням, що забезпечує «чистоту», пов'язану з ізоляцією впливу факторів, які можуть суттєво змінити результат.

Умовно педагогічний експеримент на цій стадії ділиться на три послідовних етапи. Перший етап – *констатувальний*. На цьому етапі у відповідності до логіки здійснення експерименту вирішенню підлягають такі завдання:

– відбір експериментальних та контрольних груп та вирівнювання основних умов проведення експерименту в них;

– вимірювння показників початкового рівня сформованості об'єктів, які вивчаються в експериментальних і контрольних групах і порівняння їх між собою.

Другий етап – *формувальний.* Під час його проведення навчально-тренувальний процес в експериментальних групах організується із

запровадженням експериментального фактору, а в контрольних – без його застосування.

Третій етап – *контрольний.* На контрольному етапі вирішенню підлягає завдання виявлення динаміки показників рівня сформованості об'єктів вимірювання в експериментальних і контрольних групах і порівняння їх між собою. Вимірювання здійснюється за тими самими критеріями й показниками, що й на констатувальному етапі експерименту, та за допомогою тих самих методів.

3. *Обговоренням отриманих даних і статистичною обробкою результатів виміру відповідних величин*, здійсненням перевірки статистичної гіпотези дослідження, оформлення результатів дослідження.

Доцільно після проведення експериментального дослідження проводити його впровадження в практику, щоб перевірити ефективність одержаних результатів у масовій практиці за спеціально розробленою програмою.

ПЕРША СТАДІЯ **Теоретичний аналіз, підготовка експериментальної ситуації**	
Предметна інтерпретація наслідків гіпотези	
Визначення незалежних, залежних і зовнішніх змінних	
План дослідження	
ДРУГА СТАДІЯ . **Власно експериментальне дослідження**	
І. Констатувальний етап	
Вибір контрольних і експериментальних класів та вирівнювання основних умов проведення в них експерименту	
Вимірювання показників початкового рівня сформованості об'єктів, які вивчаються в експериментальних і контрольних групах і порівняння їх між собою	
ІІ. Формувальний етап	
Контрольні групи	Експериментальні групи
Експериментальний фактор на мінімальному рівні	Експериментальний фактор на максимальному рівні
ІІІ. Контрольний етап	
Вимірювання показників кінцевого рівня сформованності	
ТРЕТЯ СТАДІЯ	

Обговорення отриманих даних
Перевірка статистичної гіпотези, встановлення взаємозв’язку між параметрами
Оформлення результатів дослідження:звіт, наукова стаття, курсова робота

Рисунок 11. Структура педагогічного експерименту

Організовуючи педагогічні дослідження, не слід забувати, що будь-який експеримент у фізичному вихованні є складним поєднанням реалізації наукових інтересів і практичних (навчально-виховних). Для дослідника провідним є пошук нових педагогічних закономірностей, але він проходить у межах реального педагогічного процесу, із конкретними людьми, за навчання, виховання і здоров’я яких науковий співробітник відповідає. Саме тому проведення будь-якого педагогічного експерименту має відповідати обов’язковому правилу: його зміст і методи в жодному разі не повинні заперечувати загальні принципи навчання та виховання, наприклад, не можна вивчати методи тренування, які завдають шкоди здоров’ю обстежуваних.

Види педагогічного експерименту.

Відповідно до мети, яку ставить перед собою дослідник, може бути застосований ***перетворюючий*** експеримент або ***констатуючий.***

Перетворюючий експеримент (є й інші назви: формувальний, науково-дослідний) передбачає розробку нового в науці та практиці педагогічного положення відповідно до висунутої оригінальної гіпотези. Прикладом такого експерименту можуть слугувати дослідження ефективності програмованого навчання.

Констатуючий експеримент (його можна назвати ще контролюючим або практичним) допускає перевірку вже наявних знань про той чи інший факт, явище. Прикладом такого експерименту може слугувати дослідження, яке підтвердить раніше наявну гіпотезу про необхідність комплексного розвитку рухових якостей. Констатуючий експеримент дуже часто проводиться для перевірки дії того чи іншого відомого факту, явища під час

роботи в нових умовах, з іншим віковим контингентом учнів, із представниками інших видів спорту. До цієї ж категорії експериментів належать і ті, які мають обґрунтовувати, розкривати зв'язки, установити міру факту, явища, які вже наявні в практиці, які виправдали себе в процесі багаторічного використання.

За ступенем зміни звичних умов процесу навчання й виховання педагогічні експерименти прийнято поділяти на ***природний***, ***модельний*** та ***лабораторний***.

Природний експеримент характеризується такими незначними змінами звичних умов навчання й виховання, що їх можуть навіть не помітити учасники експерименту. Прикладом природного педагогічного експерименту може слугувати дослідження нового змісту програмного матеріалу для учнів загальноосвітніх шкіл, коли в експериментальних класах застосовуються розроблені дослідником фізичні вправи. У такому експерименті, як правило, умови проведення уроків настільки типові, що діти навіть не усвідомлюють своєї участі в науковій роботі, хоча зміст заняття спеціально організовано. Залежно від способу укомплектування експериментальних і контрольних груп за їх кількісним складом, природний експеримент може проводитись у вигляді експериментальних занять та дослідних уроків. Експериментальні заняття мають сприяти розв'язанню дослідницького завдання в природних умовах навчально-виховного процесу, але з меншим, ніж прийнято, складом учнів, що дає змогу більше витримувати в «чистому вигляді» визначений дослідником напрям у навчанні й вихованні, сприяє покращенню контролю за реакцією учнів.

Найчастіше проведення експериментальних занять передує дослідним урокам. Проведення експерименту у вигляді дослідних уроків характеризується тим, що навчання й виховання здійснюються в плані звичайної системи класно-урочних занять із повним складом учнів. Залежно від ознайомлення або неознайомлення учнів із завданнями та змістом дослідження дослідні уроки поділяються на *відкриті* й *закриті*.

Експериментальні заняття проводяться, як правило, у відкритій формі. Відкритий експеримент передбачає достатньо точне пояснення учням завдань і змісту всього досліду.

Закритий експеримент проводиться за повної непроінформованості учнів про те, що вони є учасниками дослідницької роботи. Це надає їхній поведінці тої невимушеності, яка може найбільшим обсягом відобразити переваги та недоліки педагогічних факторів, що вивчаються.

Кожен із охарактеризованих різновидів має застосовуватися залежно від поставлених завдань. Так, якщо розробляються нові методи організації шкільного уроку, доцільніше застосовувати дослідні уроки, тому що сама природа розв'язання цього питання потребує повного кількісного складу класу.

Модельний експеримент характеризується значними змінами типових умов фізичного виховання, що дає змогу ізолювати явище, яке вивчається, від побічних впливів. Прикладом такого експерименту може бути дослідження результативності різноманітних обтяжень для розвитку сили.

Лабораторний експеримент характеризується суворою стандартизацією умов, що дають змогу максимально ізолювати піддослідних від впливу змінних умов навколишнього середовища. Під час розв'язання педагогічних завдань його роль зводиться до допоміжної (у плані розробки фізіологічних та психологічних питань). Наприклад, для визначення ефективності комплексів гігієнічної гімнастики попередньо вивчається реакція організму на навантаження за деякими фізіологічними показниками в умовах лабораторії.

Експерименти перерахованих видів за своєю спрямованістю можуть бути ***абсолютними й порівняльними***. Допомога ***абсолютного*** експерименту потребується тоді, коли вимагається вивчити стан учнів у певний момент, без відстеження його динаміки. Прикладом такого експерименту може бути вивчення рівня розвитку тих чи інших рухових якостей за заздалегідь розробленими тестами для визначених вікових груп дітей.

Абсолютний експеримент може перерости в порівняльний: проведення повторних досліджень з тим самим контингентом учнів за аналогічною методикою дає змогу порівнювати показники в динаміці. Якщо експеримент має установити найбільшу ефективність будь-якого методу навчання, засобу, що застосовувався тощо, то говорять про ***порівняльний*** експеримент.

За логічною схемою доказу висунутої гіпотези всі порівняльні експерименти поділяються на ***послідовні*** та ***паралельні***.

Послідовні експерименти передбачають доказ гіпотези (або її заперечення) шляхом зіставлення ефективності педагогічного процесу після впровадження в нього нового фактору до його проведення в тій самій групі учнів. За зовнішніми ознаками цей експеримент має велику доказову силу.

Усі послідовні експерименти побудовані за схемою «До» і «Після». Щоб порівняти стан педагогічного процесу після введення до нього експериментального фактору з тим станом, який був до введення, вимірюють стан «До» (наприклад, вихідний рівень фізичного розвитку), потім «Після» (наприклад, кінцевий рівень фізичного розвитку) і визначають достовірність зміни показників. За допомогою до послідовних експериментів приходять у тих випадках, коли група піддослідних настільки нечисельна та специфічна, що не можна створити якихось аналогічних контрольних груп (наприклад, команди висококваліфікованих спортсменів). Коли ж є можливість створити контрольні групи, застосовують різноманітні види паралельних експериментів.

Паралельні експерименти будуються за схемою ідентичних груп, яка передбачає організацію двох і більше максимально однакових парних навчальних груп. В одній групі кожної пари застосовується експериментальний метод організації навчально-виховного процесу (експериментальна група), у другій – контрольний метод (контрольна група). Навчальні заняття й обстеження проводяться одночасно в обох групах, тобто паралельно.

Паралельні експерименти бувають ***прямі***, ***перехресні*** й ***багатофакторні*** (з декількома рівнями).

Прямий експеримент є найпростішим різновидом паралельного експерименту. За такої постановки в експериментальних і контрольних групах після проведення серії занять визначається результативність факторів, які вивчаються.

Перехресний експеримент має складнішу будову, яку схематично можна зобразити так:

Етап експерименту	**Група “А”**	**Група “Б”**
Перший	1-й фактор, який вивчають	2-й фактор, який вивчають
Другий	2-й фактор, який вивчають	1-й фактор, який вивчають

За потреби порівняння не двох факторів, а трьох застосовують побудову експерименту за схемою латинського квадрата 3 на 3:

Етап експерименту	**Група “А”**	**Група “Б”**	**Група “В”**
Перший	1-й фактор	2-й фактор	3-й фактор
Другий	2-й фактор	3-й фактор	1-й фактор
Третій	3-й фактор	1-й фактор	2-й фактор

Якщо порівняльному аналізу підлягає чотири фактори, які вивчаються, то застосовується латинський квадрат 4×4, схема якого має такий вигляд:

1 – 2 – 3 – 4;

2 – 3 – 4 – 1;

3 – 4 – 1 – 2;

4 – 1 – 2 – 3.

Так само можуть будуватися експерименти й із більшою кількістю порівнюваних факторів. При цьому завжди діє одне правило: кількість порівнюваних факторів визначає кількість дослідних груп й етапів експерименту.

<table>
<tr><td colspan="6">Відповідно до мети</td></tr>
<tr><td colspan="3">Перетворюючий</td><td colspan="3">Констатуючий</td></tr>
<tr><td colspan="6">За ступенем зміни умов</td></tr>
<tr><td colspan="2">Природній</td><td colspan="2">Модельний</td><td colspan="2">Лабораторний</td></tr>
<tr><td colspan="6">За спрямованістю</td></tr>
<tr><td colspan="2">Абсолютний</td><td colspan="4">Порівняльний</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">Послідовний</td><td colspan="2">Паралельний</td></tr>
<tr><td colspan="4"></td><td>Прямий</td><td>Перехресний</td><td>Багатофакторний</td></tr>
</table>

Рисунок 12. Види педагогічного експерименту

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахметов Р. Ф Основи наукових досліджень у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 2018. 204 с.

2. Корягін М.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ : Алерта,2014. 622 с.

3. Методичні рекомендації щодо організації, виконання та захисту курсової роботи у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. URL: http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/metodychni-rekomendacziyi-shhodo-organizacziyi-vykonannya-ta-zahystu-kursovoyi-roboty-u-pnpu-imeni-v.-g.-korolenka.pdf.

4. Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с.

ДОДАТОК А

Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи

Міністерство освіти і науки України

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

факультет

(повна назва факультету)

кафедра

(повна назва кафедри)

Курсова робота

зі спеціальності _____

(шифр та назва спеціальності)

освітньої програми _____

(назва освітньої програми)

на тему:

_____

(тема)

Виконав(ла): студент(ка)__курсу, групи____

_____ форми навчання

_____ рівня вищої освіти

_____

(прізвище та ініціали)

Керівник:_____

(науковий ступінь та/або вчене звання, прізвище, ініціали)

Захищена «___»_____202___ р.

Кількість балів:_____

Значення оцінки _____

Члени комісії: _____ _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Полтава - 20____ року

ДОДАТОК Б

Зразок оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП		Стор.
РОЗДІЛ 1	**НАЗВА РОЗДІЛУ**	Стор.
1.1	Назва підрозділу	Стор.
1.2	Назва підрозділу	Стор.
РОЗДІЛ 2	**НАЗВА РОЗДІЛУ**	Стор.
2.1	Назва підрозділу	Стор.
2.2	Назва підрозділу	Стор.
ВИСНОВКИ		Стор.
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		Стор.
ДОДАТКИ		Стор.

ДОДАТОК В

Зразок оформлення переліку умовних скорочень курсової роботи

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗСЖ – здоровий спосіб життя

ДОДАТОК Г

Приклади оформлення бібліографічного опису в списку використаних джерел згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги	
Один автор	
1. Балбенко С. Основи здоров'я та фізичної культури : метод. посіб. для вчителів. Х. : Скорпіон, 2018. 96 с. 2. Василюк В. М. Історія фізичної культури : навч.-метод. посіб. М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне : Волин. обереги, 2015. 307 с.	
Два автора	
1. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Вступ до спеціальності: конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 2. Воробйов М. І., Круцевич Т. Ю. Практика в системі фізкультурної освіти : навч. посіб. Київ : Олімп.літ., 2014. 190 с.	
Три автора	
1. Носко М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. Формування здорового способу життя : навч. посіб. Київ : МП Леся, 2013. 159 с.	
Чотири автори і більше	
1. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 2. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.	
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	
1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Грибан Г.П. Термінологічний словник з фізичної культури і спорту / за ред. Г. П. Грибана ; М-во освіти і науки України, Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир : Рута, 2016. 99 с.	
Без автора	
1. Зіркові історії успіху : від зірок укр. спорту / ред.-упоряд. Мар'яна Савка. Львів : Видво Старого Лева, 2010. 85 с. 2. Короткий словник-довідник термінів спорту та фізичної культури : навч. посіб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка / уклад.: Ю. О. Маркітантов, В. Ю. Маркітантова. Вид. 2-ге допов. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. 71 с.	
Багатотомне видання	
1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.	

2. Брик М. Т. Енциклопедія мембран : у 2-х т. Encyclopedia of Membranes : in two volumes. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. Т. 1. 700 с.

Автореферати дисертацій

1. Смоляр І. І. Диференціація лідерських якостей спортсменів у чоловічих і жіночих командах (на прикладі ігрових видів спорту) : автореф. дис. … канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.01, Київ., 2011. 20 с..

Дисертації

1. Кузнєцова О.Т. Методична система застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогіч.університет імені М.П.Драгоманова. Київ., 2018. 301 с.

Законодавчі та нормативні документи

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178/179). С. 10–22.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017).

Архівні документи

1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лєпіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. *ЦДАГО України* (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.
2. Наукове товариство ім. Шевченка. *Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України.* Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

Патенти

1. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.

Препринти

1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).).

Стандарти

1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).
2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила(ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Каталоги

1. Історико-правова спадщина України : кат. вист. /Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.
2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та

ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.

Бібліографічні покажчики

1. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).
2. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).

Частина видання

Розділ книги

1. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. *Адміністративне право України* : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.
2. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. *Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні* : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.

Матеріали конференцій, тези доповідей

1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини XX століття: порівняльно-правовий аналіз. *Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.
2. Микитів Г. В., Кондратенко Ю.С. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. *Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3–4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.
3. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук* : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.

Довідникове видання

1. Кучеренко І. М. Право державної власності. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.
2. Сірий М. І. Судова влада. *Юридична енциклопедія*. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.

Продовжуване видання

1. Язловецька Оксана. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті європейських країн // *Рідна школа*. 2017. № 3/4. С. 75-80.

Статті з продовжуючих та періодичних видань

1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 4. С. 88–92.
2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: ґенеза і поняття. *Право України*. 2017. № 5. С. 71–79.
3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. *Урядовий кур'єр*. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.
4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. *Юридичний вісник України*. 2017. 20–26 жовт. (№ 42). С. 14–

Електронні ресурси
1. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf 2. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/ VestUr2015v3/5.pdf

ДОДАТОК Д

Форма засвідчення здобувачем вищої освіти – автором дослідження відсутності академічного плагіату в його курсовій роботі

Завідувачу кафедри
_____
_____
(назва кафедри)
_____
_____
(прізвище, ініціали)

ЗАЯВА
щодо самостійного виконання курсової роботи здобувачем вищої освіти

Я, _____
(прізвище, ім'я, по батькові),
студент(ка)_____
(факультет, форма навчання, курс, група)

заявляю: моя курсова робота на тему_____
_____,
виконана самостійно і в ній не міститься елементів академічного плагіату. Всі запозичення з друкованих та електронних джерел, мають відповідні посилання. Я ознайомлений(а) з діючим Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску курсової роботи до захисту та притягнення до академічної відповідальності.

Я даю згоду Університету на перевірку моєї письмової роботи, за вище зазначеною темою, щодо виявлення елементів академічного плагіату (збігів / ідентичності / схожості) в інформаційній онлайн-системі виявлення збігів / ідентичності / схожості під назвою «UNICHECK» (https://unicheck.com/uk-ua).

_____ _____ _____
(дата) (підпис) (ініціали, прізвищ

ДОДАТОК Е

Орієнтовна форма рецензії на курсову роботу

Рецензія на курсову роботу

зі спеціальності _____
освітньої програми _____
тема: _____
студента (студентки) _____
групи _____, ____ курсу, _____ форми навчання
Кафедра, на якій виконувалася курсова робота:
_____

Критерії оцінювання			**Максим. бал**	**Бал, виставлений керівником**
Наявність усіх елементів «Вступу» та правильність їх формулювання: актуальності теми, мети, завдань, об'єкту і предмету, опису методів дослідження тощо			**10**	
Загальна оцінка рівня складності й науковості роботи (повнота реалізації мети і завдань у змісті розділів роботи, рівень оригінальності тексту)	*Рівень*	Високий	**18-20**	
		Достатній	**15-17**	
		Мінімально достатній	**12-14**	
		Недостатній	**0-11**	
Повнота і якість аналізу джерельної бази, культура посилань на використані джерела, якість бібліографічного опису			**5**	
Структурованість, лаконічність, рівень узагальнення (доцільність співвідношень обсягів окремих розділів роботи, дотримання вимог до загального обсягу роботи тощо)			**5**	
Достовірність і обґрунтованість висновків, їхня відповідність завданням роботи			**5**	
Оцінка якості й доцільності використаних ілюстративних матеріалів			**5**	
Дотримання нормативних вимог щодо оформлення курсової роботи			**5**	
Дотримання графіка виконання роботи, оцінка самостійності її виконання			**5**	
Загальна оцінка курсової роботи науковим керівником			**60**	

Аргументований висновок наукового керівника:_____
_____
_____
_____
_____

Науковий керівник _____ (_____)
(підпис) (ініціали, прізвище)
«____» _____ 202__ р.

(на звороті рецензії)

Захист курсової роботи

Критерії оцінювання		Максим. бал	Оцінка комісії
Доповідь студента на захисті курсової роботи	Рівень володіння змістом роботи, повнота розкриття теми	**20**	
	Чіткість, логічність, послідовність, лаконічність доповіді, наявність унаочнення *(за потреби)*	**10**	
Повнота і коректність відповідей студента на поставлені питання		**10**	
Оцінка за захист курсової роботи		**40**	
Додаткові бали (наявність публікацій, доповідей на конференціях тощо)		**10**	

Підсумкова оцінка за курсову роботу:

за 100-бальною шкалою: _____

значення оцінки: _____

Члени комісії:

_____ _____ _____

(підпис) (підпис) (підпис)

(_____) (_____) (_____)

(ініціали прізвище) (ініціали прізвище) (ініціали прізвище)

«____» _____ 20___ р.

	ВСТУП	3
1.	**КУРСОВА РОБОТА ЯК КОМПОНЕНТ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**	**4**
1.1.	**Спрямованість дослідницької діяльності**	**4**
1.2.	**Загальні принципи праці дослідника**	**8**
2.	**ПОСЛІДОВНІСТЬ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ**	**9**
2.1.	**Етапи виконання курсової роботи**	**9**
2.2.	**Підготовчий етап роботи над курсовим дослідженням**	**10**
2.2.1.	**Вибір теми дослідження**	**10**
2.2.2.	**Підбір літературних та інших джерел інформації**	**13**
2.2.3.	**Визначення об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження**	**16**
2.2.4.	**Методи й організація дослідження**	**20**
2.3.	**Етап роботи над змістом**	**22**
2.3.1.	**Структура та зміст курсової роботи**	**22**
2.3.2.	**Рекомендації до написання першого розділу курсової роботи**	**27**
2.3.3.	**Рекомендації до написання другого розділу курсової роботи**	**28**
2.3.4.	**Рекомендації до написання третього розділу роботи**	**28**
2.3.5.	**Рекомендації до написання висновків курсової роботи**	**29**
2.3.6.	**Рекомендації оформлення списку використаних джерел та додатків**	**30**
2.3.7.	**Загальні вимоги до оформлення тексту курсової роботи**	**32**
3.	**ЗАКЛЮЧНИЙ ЕТАП ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ**	**35**
3.1.	**Порядок перевірки на академічний плагіат**	**35**
3.2.	**Підготовка до захисту курсової роботи**	**37**
4.	**ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ І СПОРТІ**	**39**
4.1.	**Педагогічні спостереження**	**40**
4.2.	**Хронометрування у фізичному вихованні і спорті**	**45**
4.3.	**Опитування**	**50**
4.4.	**Тестування у фізичному вихованні і спорті**	**58**
4.5.	**Педагогічний експеримент у фізичному вихованні**	**59**
	ЛІТЕРАТУРА	**67**
	ДОДАТКИ	**68**